

Tvůrčí život

ČASOPIS ČESKÝCH UNITÁŘŮ

ročník 2 / 2013

číslo 1

Anketa na téma
Duchovní cesta
člověka a nová
médiá

Odkaz Baltimor-
ského kázání
W. E. Channinga

Vliv náboženství
pohledem etiky
a psychologie

Představení
Mezinárodní
rady unitářů
a univerzalistů
(ICUU)

Ekonomie
náboženství –
rozhovor
s Pavlem
Chalupníčkem

Vzpomínky
Livie Dvořákové,
vnučky zakla-
datele českého
unitářství
N. F. Čapka

Člověk a jeho duchovní cesta

**Vliv náboženství na změny v povaze
člověka**

„Nekonečné bohatství duchovní bytosti Země nelze [...] vyjádřit v jednom lidském individuu, ani v mnoha takových individuích najednou; to vyžaduje dlouhou řadu generací a součinnost mnoha v čase vzdálených pokolení, mají-li i jen zčásti uvést v život vyšší duchovní stvoření.“¹

JAN EVANGELISTA PURKYNĚ

Vážení čtenáři, máte v rukou druhý sešit unitářského časopisu Tvůrčí život. Jeho hlavním tématem je tentokrát člověk a jeho duchovní cesta. Téma je to z hlediska unitářství velmi důležité, neboť nabízí takřka neomezenou škálu přístupů, pojetí a osobních interpretací, čímž se vztahuje k hned prvnímu z unitářských principů – svobodě svědomí a přesvědčení. Každý z nás může mluvit o své osobní cestě, o síle osobní zkušenosti, významu osobního vzdělání či poznání a podobně, a pak s respektem naslouchat, jak někdo jiný mluví zase o jeho vlastní cestě, síle osobní zkušenosti, významu jeho subjektivního poznání, vzdělání..., třeba zcela odlišných od našich. Uznání této rovnosti všech rozličných duchovních cest a ideálů je v principu velmi důležité, protože každému jedinci dává pocit zodpovědnosti za jeho vlastní životní pouť a zároveň přirozeně vede k respektování mnohosti lidských názorů a rozmanitosti přístupů ke spiritualitě a náboženství.

Je však myslím dobré zmínit i úskalí, které v sobě toto téma také skrývá – podle známého přísloví, že nic není jen černé, či bílé. Je jím nebezpečí jistého antropocentrismu: Díky nevyčerpatelné škále možných pojetí duchovní cesty člověka se může do centra úvah o tomto tématu nenápadně dostávat namísto smyslu a směru oněch cest právě také člověk, lidská bytost obecně. To samo o sobě jistě není špatné, ale jen pokud je přitom splněna jedna zásadní podmínka – nepouštět ze zřetele vědomí vlast-

ní maličkosti v nekonečném dění vesmíru, vnímání lidské omezenosti vůči všemu, co nás přesahuje. Jen tak mohou být sdělení, rozjímání a diskuse o lidských duchovních cestách přínosné, jen tak se nevystavíme sebeklamu. Krásným připomenutím této nutné podmínky je výše uvedený citát ze zápisů Jana Evangelisty Purkyněho. (Který možná navíc leckterého z Vás potěší i tím, že zároveň dovoluje nahlédnout na osobnost tohoto slavného vědce z trochu jiné stránky, než jak jej známe z učebnic.)

Ke zvolenému základnímu tématu čísla se pak nepřímou vztahuje i soubor článků věnovaných vlivu náboženství na změny v povaze člověka. V době, kdy značné procento lidí nepovažuje náboženství za něco, co by jim mohlo do života vnášet kladné hodnoty, je velmi zajímavé přečíst si z tohoto souboru například článek profesora psychologie J. Křivohlavého, v němž autor na základě výsledků odborných výzkumů popisuje fakt, že lidé pravidelně se účastníci náboženského života v nějakém společenství vnímají sami sebe jako šťastné mnohem častěji než ostatní. V té souvislosti si lze jen přát, aby podobný pocit štěstí a spokojenosti se svým životem zažívalo i co nejvíce účastníků unitářských společenství, aby i jim jejich duchovní sounáležitost a vzájemný kontakt poskytovaly zdroj životní radosti.

A Vám čtenářům snad bude nové číslo Tvůrčího života nejen souborem informací, ale i potěšením a inspirací.

Vaše Unitaria

1 Purkyně, Jan Evangelista. *Útržky ze zápisníků zemřelého přírodovědce*, (Hermann, Tomáš, Cílek, Václav, eds.). Praha: Academia 2010, s. 62.

OBSAH

- 1 Editorial

ŽIVÉ TÉMA: ČLOVĚK A JEHO DUCHOVNÍ CESTA

- 3 Cesta člověka (*Jarmila Plotěná*)
8 Meditace (*Jarmila Plotěná, Luděk Pivoňka*)
9 Duchovní cesta člověka a nová média. Anketa
17 Baltimorské kázání W. E. Channinga – důležitý krok na cestě k modernímu unitářství (*Kristýna Ledererová Kolajová*)

STUDIE, ZAMYŠLENÍ: VLIV NÁBOŽENSTVÍ NA ZMĚNY V POVAZE ČLOVĚKA

- 21 Všechna zklamání jsou dobrá... (*Jan Šolc*)
25 Vliv náboženství na kladné změny v životě člověka (*Jaro Křivohlavý*)
30 Má náboženství vliv na pozitivní změny v povaze člověka? (*Miroslava Mintálová*)

UNITÁŘSTVÍ VE SVĚTĚ, DĚJINY A SOUČASNOST

- 32 ICUU – Mezinárodní rada unitářů a univerzalistů (*Kristýna Ledererová Kolajová*)

DUCHOVNÍ ROZHLÉDNUTÍ

- 36 Liberální náboženství – pauza, chod nebo rychle vpřed? (*Pavel Sedlák*)

KALEIDOSKOP

- 39 Ekonomie náboženství – nonsens, provokace, nebo důležité a smysluplné spojení? (*Rozhovor s Pavlem Chalupníčkem*)
43 Krátké věčného spasení upamatování (*Knižní anotace*)

UNITÁŘSKÉ VZPOMÍNKY A PAMĚTI

- 44 Má rodina a Unitaria. Vzpomínky k prvním čtyřem dekadám českého unitářství (*Livie Dvořáková*)

UNITÁŘSKÁ AUTORSKÁ TVORBA

- 53 Být sám sebou (*Z vydávané knihy Jiřiny Chudkové*)
55 Křížky ve Svěrazi (*Miloš Hlávka*)

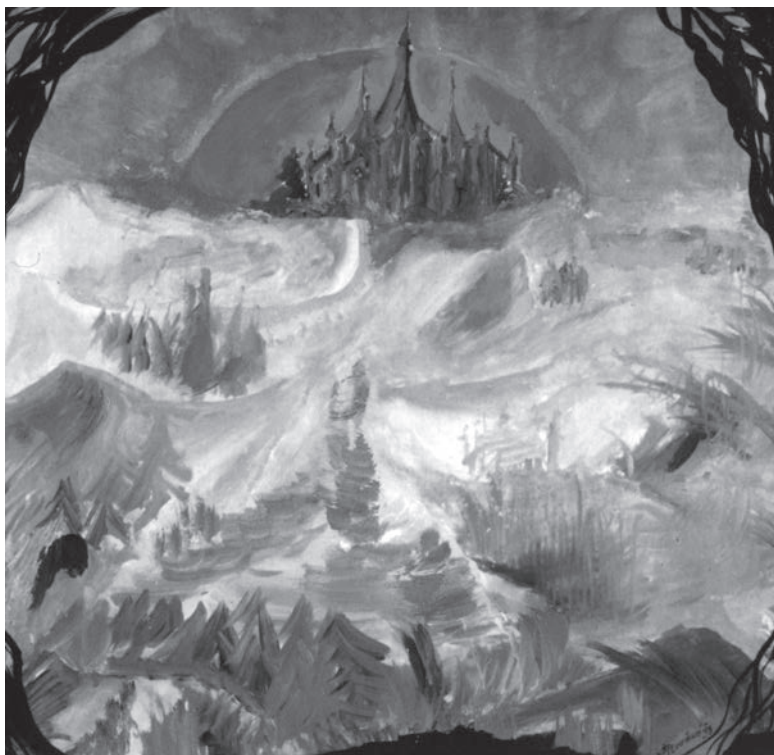
Cesta člověka

Jarmila Plotěná

Historikové se pomocí svých vědeckých metod zřejmě nikdy přesně nedozvědí, kdy v dávnověku si člověk poprvé všiml, že jeho život a vlastně veškerý život je něco jako cesta, chápaná jako neustálý proměnlivý proces a určité směřování, nebo dokonce vývoj. Někde v nepaměti si lidská nebo předlidská bytost uvědomila, že plyne čas a mění se prostředí, příroda a podmínky v ní a že se mění i tato bytost sama. Nutně vstala otázka po původu a smyslu tohoto děje. Našel si snad pradávny člověk pro nepřetržité vnější změny a proměny své bytosti alegorii, přirovnání k cestě podobným způsobem, jako když si neuměl vysvětlit různé nápadné a často strach nahánějící jevy v přírodě, a proto si přírodu „oživil“ vybájenými bohy a bůžky?

Osobně se domnívám, že ani jeden z těchto příkladů nepopisuje s porozuměním „cestu člověka“, to jest vývoj jeho vědomí, uvědomování si sama sebe neboli sebepoznání, neboť v případě bohů a bůžků nepočítá s existencí životních sil přírody a s jejich příčinami, které mohly být chápány a prožívány člověkem dávnověkého vědomí jako bytosti. Představa cesty sice předpokládá existenci změn a dokonce i jistého

vývoje přírody a člověka, ale vůbec si neklade otázku po původu ani smyslu těchto procesů. Pokud si bytost sama uvědomí, že stejně jak je zvyklá putovat a cestovat ve svém životním prostoru, je poutníkem i ve svém „duchovním prostoru“, znamená to něco významného, totiž zатуšení své duchovní podstaty. Znamená to zároveň uvědomění si skutečného důvodu, smyslu a cíle svých cest.

Sagitarius. (J. Plotěná, olej na plátně.)

Lidé měli a dodnes mají „dobrý důvod“ cestovat na různá místa. Jsou cesty na dlouhou i krátkou vzdálenost a také cesty dlouhodobé i krátkodobé. Nejrůznější cesty ve významu přemísťování se v rámci Země jako planety či dokonce jiných částí Vesmíru mají nejrůznější důvody, například cesty za potravou, za prací, cesty obchodní, poznávací, průzkumné, pracovní, vojenské, cesty z nutnosti, cesty ze vzdoru i lítosti, cesty z lásky i nenávisti, cesty jako útek od něčeho nebo od někoho, cesty dobrovolné i okolnostmi vnucené, cesty za účelem setkání, cesty za účelem poznání, cesty v zájmu záchrany života... Příklady různých cest a putování zároveň naznačují jejich nejrůznější smysl a cíl. Zatímco smysl znamená konkrétní představu v myslí člověka a je mocným „tahounem“ a pomocníkem v překonávání obtíží cesty, cíle může, ale nemusí být dosaženo. Na žádné cestě není nikdy zaručen její nerušený průběh a dle přání člověka snadné dosažení cíle. Právě vztah k „cíli“ a citlivé rozlišení mezi cílem a smyslem dělí lidské cesty na dvě základní skupiny, totiž na „cesty“ a „poutě“.

Zatímco cesty mají podle našich běžných představ vést zpravidla k cíli a jsou důležité právě pro tento cíl, kvůli němuž jsou také podnikány, poutě mají význam samy o sobě, již ve vlastním procesu putování. Jejich cílem je cesta, děj nebo proces, který probíhá právě teď a tady a účastní se jej celá mysl, celá pozornost; „celý člověk“ – poutník je přítomen, zaujat a až do své nejvlastnější podstaty zasažen cestou. Neputuje pro cíl, ale pro krásu té cesty, třeba strastiplné a namáhavé. To již není dosahování vrcholu za každou cenu ani soutěžení nebo dokonce soupeření. Člověk-poutník nehoní čas ani nepočítá kilometry, není svou myslí v minulosti, nebloudí sem a tam, ale ani se neupíná na cíl. Nijak si nepředstavuje odměnu po dosažení cíle, ani se neobává neúspěchu po jeho případném nedosažení. Putuje, zakouší přítomnost a může poznat, že ta přítomnost je živá. Odměnou za cestu poutníka je putování.

Divná slova, „Kdo to má číst?“ – nebo nám to něco připomíná? Ano, takto již v textech starověku bývá popisována právě duchovní cesta člověka.

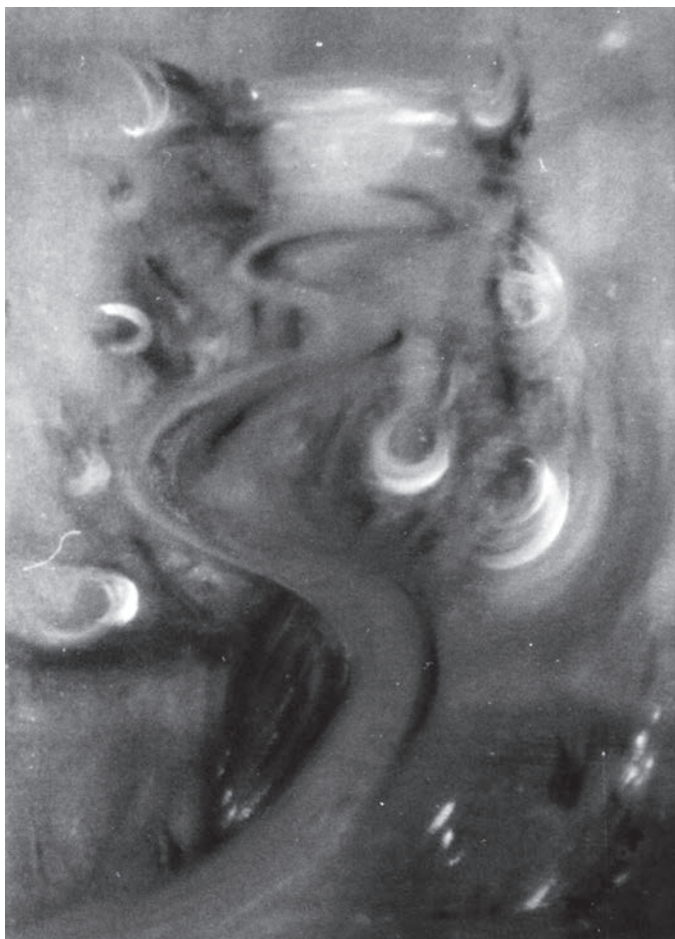
Je až nápadné, že v tomto principu bezzáměrovosti duchovní cesty člověka se mnohá moudrá písma shodují. Není úkolem této úvahy srovnávat posvátné texty různých starých i novějších náboženství, kultur a nauk, které o ní pojednávají. Současná religionistika však již o tomto pozoruhodném jevu vývoje vědomí ví a upozorňuje na něj. Zde si jen povšimněme některých charakteristik s pojmem „duchovní cesta člověka“ souvisejících:

Skutečnost, že člověk si někdy v minulosti uvědomil, že kromě tělesného cestování a jemu podobných činností navozujících změny v materiálním světě existuje něco jako „pohyb“ či procesy změn v neviditelné oblasti jeho nitra, je sama o sobě velmi významná pro chápání sebe sama jako duchovní bytosti. Jestliže uznáme existenci něčeho jako „duchovní cesta člověka“, domyslíme do důsledku i to, co tato slova vlastně znamenají a jak jsou závazná pro náš život?

Právě tato spjatost s běžným denním životem je rovněž jednou z charakteristik duchovní cesty jako cesty bdělé přítomnosti v každé životní situaci. Předpokládá účast naší celé mysli a celého srdce, neboť duchovní cesta je především cestou mysli a srdce. S tím souvisí také to, že je cestou smyslu života, hodnotovým systémem, cestou priorit a z toho vyplývajících našich slov i činů.

Naše myšlenky jsou předchůdkyně slov a činů, tvoří tedy náš denní život. V myšlenkách si klademe otázky dříve, než je vyslovíme, v myšlenkách si formulujeme odpovědi. Duchovní cesta je tedy těsně spjata s den za dnem prožívaným časem. Proto se také nikde a nikdy nenajde žádná zvláštní, od naší běžné zkušenosti oddělená duchovní cesta, proto je snad dokonce přesnější uvažovat o cestě člověka jako o jediné, bez rozlišování „světa materiálního“ a „světa duchovního“. Jaká je naše duše, takový žijeme život, takový je náš svět. Dokonce i naše okolí si svým způsobem utváříme.

Jde o další významný rys cesty člověka životem, nejde totiž o osamoceně putování ani o zdokonalování sebe sama odtržené od celku. Působíme nějakým způsobem ve světě a svět, který nás obklopuje, je zase odrazem toho, co přinášíme my. To platí pro jednotlivce i velké skupiny lidí nebo celky, například

Nástrahy na cestě. (J. Plotěná, olej na plátně.)

města, státy, kontinenty – celé velké oblasti. Tento jev působí také etnický, generačně, oborově a podobně a odpovídá zároveň i na otázky stále neuspokojivě zodpovídané bádáním o určujících zákonitostech v dějinách: Proč v určitém národě nebo generaci působí problémy mnohdy něco zcela jiného než v jiném národě nebo generaci? Proč jsou v určitém období a na určitém území některé nemoci častější, proč se lidé obávají v různých místech a dobách jiných jevů a událostí, nebo proč různé jevy a události přitahují? Proč se mění společnost, její uspořádání, politické názory, společenská pravidla? Na základě výše popsaného vzájemného působení lidské duše a světa můžeme

zkusit odpovědět: Protože se mění myšlení lidí, a to, co jejich mysl vytváří, se na světě také odehrává. Všechny společenské řády, dobré a ničivé vynálezy, všechny výrobky a jejich technologie musely existovat nejprve v mysli svých nositelů, a pak teprve se mohly uskutečnit ve světě. A tyto jednotlivosti vytvářejí náš svět, civilizace a jejich proměny, a přitom nejsou od sebe odděleny, ale jak praví J. A. Komenský: „*Všichni na jednom jevišti velikého světa stojíme, a cokoliv se tu koná, všech se týče.*“¹ Myšlení jednotlivce proto ani zdaleka není jen „jeho věcí“, jeho osobní doménou ve smyslu „myslet si mohu, co chci“. Od tohoto

1 J. A. Komenský: *Jedno potřebné / Unum necessarium*, 1668. Nově vyd. Praha: Melantrich 1920.

postoje máme jen krůček k nebezpečnému názoru, že také „říkat a dělat si mohu, co chci“. Za své myšlenky máme zodpovědnost a z toho plyne požadavek být si vědom, co a jak myslím, a toho, že myšlením přetvářím nejen sebe sama, ale i svět.

Různá náboženství kladla velký důraz na myšlení a od myšlenky odvíjela vše ostatní. Pokud tak činila, byla dobrým pomocníkem na cestě člověka, avšak tuto cestu nenahrazovala. Vnější formy náboženství a rituály pouze pomáhají nahlédnout za vnější a viditelné, často svým způsobem zprostředkovávají představu o působení duchovního principu v materiálním světě, připomínají člověku možnost radikální vnitřní proměny, avšak nemohou nahradit jeho skutečnou vnitřní proměnu, třebaže ji mohou nasměrovat nebo i započít. Můžeme si představit, že chrámový rituál je jistou alegorií cesty člověka, viditelnou na veřejném místě, avšak ona vlastní cesta se odehrává na místě soukromém, zrakům neviditelném, tedy v lidském svědomí a v konkrétních nejvlastnějších pohnutkách našeho denního rozhodování a ty nemají počátek ve viditelném rituálu, ale v myšlení.

Připomeňme si buddhistickou zásadu „pravé myšlení, pravá řeč a pravé jednání“, pravé ve smyslu správné, vedoucí k duchovnímu probuzení. Křesťanství rovněž o způsobu cesty k Bohu jasně říká: „z celé mysli své“. Tento princip je východiskem na duchovní cestě kohokoliv. Vždy zde platí zákon její tvorby myšlením, slovem a skutkem.

Náboženství, má-li mít smysl, slouží k poznávání a využívání tohoto zákona k dosažení moudrosti přesahující všechno dočasné. Opaku zneužívají většinou destruktivní systémy, které odvádějí od poznání, upřednostňují neudržitelné a pomíjivé. Dějiny jsou plné takových tragických příkladů.

Tedy v naší myslí denní život začíná, slovy a skutky pokračuje a v myslí opět končí. Neměl by to být bludný kruh, ale návrat Domů, tedy zmoudření, procitnutí, probuzení, prozření.

Jak nám má tedy mysl na cestě k moudrosti pomáhat? Jaký je člověk, který takto přemýšlí vědomě? Jaký je jeho denní život? O co má své myšlení opřít? A má vůbec myšlení o něco opírat?

V historii vývoje metod pomáhajících na vědomé duchovní cestě, tedy na cestě uvědomění si sebe sama, své nejvlastnější podstaty, jsou známy dva odlišné přístupy:

První by se dal nazvat „cestou s oporou“, to znamená s pomocí nějaké náboženské představy. Ty byly a dosud jsou v odlišných prostředích a kulturách velmi různé.

Druhý způsob si můžeme pojmenovat „bez opory“ a znamená cestu bez náboženských představ skrze bdělost vědomí.

Etnická náboženství, indiánská, hinduismus, judaismus, křesťanství, islám – všechna tato náboženství přes svůj systém představ o božství, neviditelných bytostech, životě po smrti a dalších součástí věrouky znají i cestu k uvědomění si věčného základu života vedoucí za veškeré představy skrze bdělost.

Paradoxně buddhismus (který není ve vlastním slova smyslu náboženstvím, ale spíše metodou či metodami duchovní cesty a v mnoha jeho směrech a školách jsou mu vlastní duchovní cvičení bez nutnosti náboženských představ) a rovněž různé duchovní systémy současnosti se často bez jistých opor v podobě představ neobejdou.

Tak se oba přístupy často v člověku setkávají a duchovní praxe moudrých podivuhodně shodně potvrzuje, že není ani tak důležité východisko na cestě k moudrosti, jako upřímnost a zaujetí cestou. Toto „východisko“ (rozumějme první zатуšení, procitnutí, probuzení touhy po vědomějším prožívání života, po správném řešení a po Pravdě) je zcela jiného charakteru než touha po takzvaně úspěšném životě, po osobně výhodném řešení a pravdě napomáhající našim „aktuálním“ zájmům a plánům.

Nadosobní přístup je jedním z nepřehlédnutelných rysů všech cest moudrosti, zrovna jako poznání, že se ani ta nejjasnější duchovní cesta neobejde bez řešení problémů denního života. Tomu nelze uniknout a únik by neměl být smyslem duchovních systémů.

Vraťme se však k otázce, o co se opřít, nebo neopřít, aby cesta byla trvale udržitelná jako vědomá a prolínající se s praktickým životem. Obecně lze říci, že je možné vycházet z představ nebo smyslu. Druhé je zřejmě jistější. Emanuel

Frankl poznal v krajních životních situacích, jak rychle mizí jakákoliv opora v představách, ale jak pomáhá přežít smysl, zvláště je-li ušlechtilý, nadosobní, principiální, který veškeré představy přerůstá. Indiáni tomuto smyslu říkali „Ten-skrze-něhož-se-žije“.

Jestliže chápeme tento smysl pouze v teoretické rovině (a připouštíme tedy jeho existenci či pravděpodobnost jeho existence), jedná se o teorii, jejímž předmětem může být stejně tak základní princip života, teorie vzniku vesmíru nebo jakákoliv jiná teorie dílčího problému v některé vědě. Jde o přístup typu: „je to na papíře, píše se o tom knížky, může to něco vydělat...“ Avšak jestliže tento smysl není jen teorií, jestliže jej vnímáme jako vůči nám i všemu životu aktivní, jde rázem o zcela jiný přístup. Náhle je „Ten-skrze-něhož-se-žije“ živou skutečností – tedy živým Bohem. Otázka zní: Jak se mění náš

denní život, když víme o takovém smyslu, jak nás proměňuje?

Začínáme se stávat novým člověkem. Nový člověk nově (tedy jinak než bez pevného bodu-smyslu) myslí, mluví, jedná a žije. Řeší věci nově, většinou svobodněji, odpoutaněji, velkoryseji a hlavně – s láskou. Lásku si nevymyslíme, neopatříme vnějšími prostředky. Láska přichází jako dar pro nového člověka. A s ní přichází pomoc, schopnost obětavosti, schopnost rozlišování podstatného od nepodstatného, schopnost chápání života, porozumění sobě a jiným, poznání propojenosti a vzájemné závislosti všeho živého.

Nový člověk chodí s touto Láskou – ona je s ním v denních povinnostech, jednáních na úřadech, v nemocnicích, v politických institucích, obchodě, tedy venku i doma, o samotě i v mezilidských vztazích.

Na cestě... pomalu, ale jistě. (Foto J. Plotěná.)

Meditace:

Jarmila Plotěná

NEVÝSLOVNÝ

Na nekonečnou stuhu píšeš své jméno

a není místa, kde by nebylo.

*Mám se k Tobě modlit, když vše dávno znáš,
nebo otázky Ti klást, když jsi otázkou i odpovědí?*

Mám se zpovídat, když Jsi za tím vším?

Nebo uctívat Tě tichým mlčením?

Luděk Pivoňka

Bože, nekonečný oceán míru a pokoje a počátku a zdroji všech věcí viditelných i neviditelných. Ty jsi naším pravým Otcem i Matkou a základem a smyslem našich životů. My všichni se jen zvolna probouzíme ze spánku nevědomosti, abychom zahlédli první paprsky duchovního poznání a přiblížili se tak velkému tajemství lidské existence. Kdo nám pomůže a kdo nám podá pomocnou ruku? Snad duchovní mistři? Však oni jsou jen našimi duchovními průvodci a přáteli, ale pravdu nakonec odhalit musíme sami. Těžký úkol tak byl před nás postaven, přesto s nadějí do budoucnosti hledíme a s Tvou pomocí, Bože, pravdu hledat chceme. Dej nám moudrost, ať příliš neklopýtáme přes kameny omylů a pravdě se tak rychleji přiblížit můžeme. Bud' s námi na této cestě, Ty, který jsi nejvyšší Moudrostí a Láskou, a ať Tvůj božský klid nás stále provází v našich životech v tomto i v jiných, vyšších světech. Tak se staň.

Jarmila Plotěná

VOLNĚ DLE ARANANDA UPANIŠADA

Všechna velká pravda byla již myšlena a zvěstována také mnohé vědění, nám zůstává žít dle dávné moudrosti, v níž výše poznání se pojí s lidskostí a nachází vždy správné řešení.

Pak povšimneš si a zvážíš pečlivě, že poznání se beze slov zjevuje, však aby vůbec mohlo být slyšeno, slova jako prostředek užije.

Chceš-li však chápat, nelpi na slově ani na tom, kým je řečeno, to překážkou by bylo poznání.

Mysli a vystihnout se snaž, co uvnitř slova skryto, ztajeno.

Než nastoupíme cestu k výšinám, choďme vděčně po pěšinkách v údolí, nevěřme, že bude dovoleno nám víc předat, než jsme sami prožili.

Cílem mnohých cest je poznávat, za čím se jaká moudrost ukrývá, kdo mnohé prohlédl, má mnohé rád.

Ztišení k meditaci.

(Foto © Melissa

M. Morris |

Dreamstime.com.)

Duchovní cesta člověka a nová média

ANKETA

Hlavní téma tohoto čísla Tvůrčího života je Člověk a jeho duchovní cesta. Tato cesta může mít nekonečně podob, a pokud bychom byli důslední, měli bychom říci, že co duchovně hledající člověk, to samostatná, svébytná a plnocenná cesta. Nicméně cesta každého z nás je nějakým způsobem více či méně ovlivňována a usměrňována zvenčí. Nejvíce pochopitelně tím, zda se hlásíme k některému náboženství či duchovnímu proudu (ať již jako registrovaní členové, či jen příznivci), pak ale také vlivy, jež s náboženstvím samy o sobě nemají nic společného: například dobou a místem, v nichž žijeme, vzděláním, jehož dosahujeme, a podobně. V této druhé kategorii vlivů mají poslední dobou čím dál silnější pozici nejnovější masová komunikační média – zejména internet a sociální sítě. Jejich stále větší využívání v duchovní oblasti možná souvisí i s dalším typickým jevem religiozity dnešní doby, velkou mírou individualizace duchovního života. Toho si začala všímat již i religionistika a nejen ve světě, ale i v naší zemi je vztah těchto médií s náboženstvím čím dál častěji předmětem jejího zájmu.

Protože se dá předpokládat, že důležitost těchto médií pro náboženství v budoucnu spíše poroste, než že by stagnovala, či začala klesat, je jistě na místě se ptát, co pozitivního i negativního mohou přinášet, a zda je v zájmu náboženských společenství je nějak aktivně využívat, zkrátka zdali a jak jim mohou být prospěšná.

Redakce Tvůrčího života proto uspořádala anketu věnovanou vztahu mezi moderními médii, osobní religiozitou a klasickými nábo-

ženskými společenstvími, v níž požádala o vyjádření patnáct osob, které jsou s náboženstvím úzce spojené. Mezi oslovenými byli čtyři unitářští duchovní, dva duchovní neunitářští a pak odborníci z různých humanitních oborů, kteří se ve své práci náboženstvím zabývají: religionisté, sociologové, filozofové, historikové, pedagogové. Sedm z nich se rozhodlo ankety zúčastnit, za což jim velmi děkujeme, a jejich názory si můžete přečíst níže.

ANKETNÍ OTÁZKY:

1. Vnímáte v dnešní společnosti vzrůstající míru individualizace duchovního života? Pokud ano, jak by se k tomuto trendu měly podle Vašeho názoru stavět církve, náboženské společnosti či duchovní společenství? Měly by jej vůbec brát v potaz?

2. Zasahují v současné době do podoby náboženského či duchovního života jednotlivců nějak zásadněji moderní média (internet, sociální sítě, televizní vysílání...)? Mohou jejich vliv zejména na mladší generace náboženská společenství (od klasických církví až po nejrůznější volná seskupení) nějak pozitivně využít?

3. Využíváte Vy osobně pro svůj duchovní život významnějším způsobem tato média? Případně zda je využíváte rád a vnímáte je jako přínosná, nebo je užíváte spíše z nutnosti, nevyužíváte, nepotřebujete je a podobně.

Mgr. Milan Fujda, Ph.D.,

**sociální vědec a pedagog, Ústav religionistiky Filozofické fakulty
Masarykovy univerzity**

1. Pokud jde o záležitosti, které by snad mohly mít něco společného s tím, čemu říkáte „duchovní život“, vnímám v sociologickém pojmu individualizace dva vzájemně propojené aspekty, z nichž každý jiným způsobem vystihuje důležité společenské změny související s industrializací. Tím prvním aspektem jsou pozorovatelné proměny, které vedou k tomu, že svět, v němž žijeme, je mnohem méně přehledný než svět, v němž žili naši předci třeba před dvěma sty lety. Tato nepřehlednost souvisí s tím, že k naprosté většině věcí, s nimiž každodenně zacházíme, máme velmi zprostředkovaný přístup. Příkladem může být i zdánlivá banalita; to, že většina z nás prakticky není schopna zjistit, od které krávy pochází mléko, jež si ráno lije do čaje. Mléko ze supermarketu totiž ani není od jedné identifikovatelné krávy, je to vlastně

mix, o jehož původu se v té nejhroživější variantě dočteme: „ze zemí ES a mimo ES“. Jak potom ale garantovat kvalitu věci, či vůbec to, že jde skutečně o kravské mléko? Přitom ale máme nepřehledné množství alternativ na výběr. Ten však připomíná spíš losování z klobouku než kvalifikované rozhodnutí. A pokud chceme učinit kvalifikované rozhodnutí, stáváme se závislí na celé řadě nejrůznějších „producentů“ expertních informací, jejichž důvěryhodnost je zase buď úplně stejná losovačka, anebo vede prostě k tomu, že se vlastně sami postupně musíme stát experty, abychom se v té změti metodik hodnocení, marketingových postupů a prosazování nejrůznějších zájmů dokázali zorientovat. Jinými slovy, k řešení našich každodenních problémů a uspokojení běžných potřeb vede tak dlouhý řetězec složitých převodových mechanismů,

že se kvůli trochu odpovědnému přístupu k životu potřebujeme spoléhat na armády odborníků, jejichž doporučení jsou tak protichůdná a tak rozdílně motivovaná, že jen to, abychom se v nich vyznali, po nás vyžaduje slušnou míru vlastní odbornosti. Otázka autority a pravdy je za těchto podmínek nesmírně složitá.

Druhým aspektem konceptu individualizace je rozšířený sociologický omyl, že zatímco my, moderní Evropané, jsme racionální a dokážeme být vůči autoritám skeptičtí, tak vztah našich předků k expertům charakterizovala spíše slepá důvěra. Ovšem zatímco naši experti jsou prý hrozně racionální, tak experti minulosti byli beznadějně iracionální. Takže ta slepá důvěra našich předků vůči nim znamenala slepou důvěru v „pověry“, „magii“ a „církvní dogmata“. Tato představa je tak hluboko zažitá, a přitom tak nesmírně naivní, namyšlená a hloupá, že o ní kdysi antropoložka Mary Douglasová napsala, že jde o „naprostý nesmysl“, a dodala, že variace v míře skepticismu a víry a nevíry jsou mezi přírodními národy stejně rozmanité jako mezi dnešními obyvateli Londýna. Zároveň zmínila, že tento nesmysl, jakkoliv tragicky poznamenal naše interpretace dávné minulosti, nám především znemožnil porozumět dobře sobě samým a společnosti, v níž žijeme.

Z toho, co říkám plyne především to, že jsme dnes více než v minulosti každodenně závislí na větším množství expertních autorit, ale zároveň, že stejně jako naši předci máme vlastní

rozum a jsme schopní se s těmi autoritami nějak individuálně vypořádávat. Nic jiného nám koneckonců nezbývá.

Pokud se s tím dnes chtějí vypořádat církve, musí si asi především ujasnit, jaké je jejich místo v tomto složitém světě expertů a autorit. I církve totiž nabízejí něco speciálního, co nenabízejí jiní, něco zprostředkovávají. Otázka, kterou si musí samy vyřešit, zní, co přesně to je: co dnes za sebe, při zužitkování tradic, na něž navazují, a lidských zdrojů, jež mají k dispozici, mohou vlastně lidem nabídnout tak, aby pro tyto lidi mělo smysl se na sdílení, konzumování, vytváření a dalším rozvíjení „toho“ podílet.

2. Média pochopitelně plní v naší společnosti zásadní roli. Slovo „médiu“ samotné už napovídá, že média jsou jedním z těch „prostředkujících“ mechanismů spojených s naším každodenním životem. Naprosto mizivá část toho, co víme o světě a jak svět zakoušíme, vychází z našeho bezprostředního kontaktu s druhými lidmi a s prostředím, jež nás bezprostředně obklopuje. To, co do našeho života vstupuje prostřednictvím televizní obrazovky, formuje naši zkušenost a rozhodování stejně, nebo spíše více než procházky spadaným listím a sbírání hub v lese. Dokonce i konverzace s prodavačkou v samoobsluze se kromě informace o ceně nákupu může celá odvíjet od toho, co píší v Blesku. Žijeme zkrátka v „kultuře reálné virtuality“, jak to pojmenoval Manuel Castells.

Pouhé upřímné podání ruky má zpravidla daleko vyšší hodnotu než hodiny hledání duchovní inspirace na internetu. (Foto © istockphoto.com.)

Jaké důsledky z toho plynou pro náboženství či duchovní společenství, závisí především na tom, v čem vidí smysl svých vlastních aktivit. Například buddhisté Diamantové cesty kdysi vsadili na interaktivní možnosti internetu, aby dokázali oslovit široké spektrum potenciálních zájemců o praxi Buddhovy nauky. To se jim skutečně nebývale dařilo. Dnes ovšem musí řešit otázku, jak odvést lidi od obrazovek počítačů a přivést je do meditačních center.

3. Já pochopitelně média využívám, tak jako kdokoli jiný. Když si přeložím výraz „duchovní život“ jako svoji jógovou praxi, tak to asi budou především knihy, nahrávky recitací, ale také výměny e-mailů nebo zpráv přes Facebook či internetové telefonní hovory se známými (zejména v Indii), v minulosti i dopisy. Nicméně výrazem „duchovní život“ se cítím dost omezován. Nevěřím na „duchovní život“ a myslím si, že přijetí pojmu „duchovní život“ je prvním krokem k tomu, abychom svůj život nechali ovládnout sekularizační ideologií. Ani jako odborník, ani jako člověk, který normálně žije svůj život, nevěřím na „sekularizaci“, ani na „duchovní život“, ani na „náboženství“. Jsou to pro mě ideologická klišé, která nám především zabránila rozumět sobě samým a vytvořila v nás představu, že jsme morálně lepší a racionálnější než naši

předci a různí „primitivové“ a „orientálci“. Tato klišé však začala naše vlastní životy formovat tak, že se pro mnohé z nás „náboženství“ a „duchovní život“ staly realitou.

Pro mě osobně ale jóga znamená především dělat vše, co činím, tak dobře, jak dovedu a na kolik mi stačí síly, jakkoliv na výsledcích to nemusí být hned poznat, nebo, a to je zejména v pedagogické i vědecké praxi asi nejobvyklejší, úspěchy jsou tak promísené s neúspěchy, že člověk má neustále co napravovat. Má vědecká i pedagogická práce je proto pro mě jógou, stejně jako současný tanec a fotografování, dva mé největší koníčky, ale pochopitelně také jako jakákoliv další činnost od péče o stromy v dědově zahradě po pěstování vztahů s přáteli, kolegy, studenty a dalšími lidmi. Zde všude platí, že vždycky lze věci dělat lépe a vždycky když se to povede, se stejně něco jiného pokazí, a není důvod se nad tím pohoršovat, protože tak to zkrátka chodí. Možná jsme odsouzeni v beznadějném opakování valit do kopce stále tentýž kámen, jenž se pokaždé zase skutálí zpět. Ovšem to, co z toho kamene bude, až nás smrt vysvobodí, a jak přistoupíme ke každému dalšímu zdánlivě beznadějnému výstupu vzhůru, záleží na naší vlastní volbě. To je pro mě jednoduše život, který se jednoduše snažím žít, jak nejlépe dovedu.

prof. Anna Hogenová,

filozofka, Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, Husitská teologická fakulta Univerzity Karlovy

1. Je třeba naučit se přijímat člověka s jeho zvláštnostmi, vycházet „z věci samé“, nikoli z naší představy, kterou v sobě již máme předem hotovou. To je dnes asi největší překážka pro setkání s opravdovostí lidské duše. Proč? Většina má nějakou představu o druhém a ta mu předem překáží v cestě k tomu, čím ten druhý bytostně je. Je třeba mít před sebou zázrak stvoření, sedí-li proti nám člověk s otevřenými očima – to je asi nejtěžší úkol pro nás všechny. Zajímavé je, že si to často neuvědomují ani školní psychologové.

2. Média jsou nejagresivnější moment našeho současného života. Měla by být vedena moudrými lidmi, nikoli manažery, ti mezi moudré nepatří. Proč? Sledují jen zisk a sledovanost. Přemíra informací vytváří takzvané placaté myšlení: mnoho toho víme a ničemu nerozumíme – polymathia u starých Řeků!

3. Rozhlas je ještě dobrou věcí, televize je na prostu jednoznačně upadlé médium. Pozor na přemíru zásahů do života prostřednictvím internetu! To je přímo děs!

ThDr. K. Sofia Kučerová, laická duchovní, NSČU, Pražská obec unitářů

1. Vývoj dnešní společnosti je určován novou logikou. Autonomie jedince a individualistické hodnoty, které jsou produktem současného trendu životního stylu, souvisejí s konzumní revolucí. Ideál podřízenosti individuálních zájmů kolektivním kvalitám a na disciplíně založený chod společnosti nahrazuje nyní osobní realizace jedince, respekt a téměř „posvátná úcta“ k subjektivní zvláštnosti a „zdánlivá“ osobní nezávislost.

Postmodernismus s grácií „nevtíravého číslníka“ servíruje svým strávníkům na talíř *absolutní já-ství*. Člověk lační po osobním naplnění, které se musí realizovat *tady a teď*. Moderní média jako reklamní rozsévači doslova metají pomíjivé nabídky zážitkových okamžiků. Čím intenzivnějším zážitkem bude okořeněný onen oka-mžik, tím lépe. Jídelní lístek je pestrý. Že vlastně přesně nevíme, co se pod názvem té či oné gurmánské speciality skrývá? Nevadí, proč ji nevyzkoušet, je to přece *cool*. Zahodit do kontejneru s odpadky se dá cokoliv vždycky.

Plíživá lhotejnost je stigma dnešní doby. Lidé jsou často dojímaní smutným příběhem na DVD či plátně kin mnohem silněji než tragickou skutečností bytostně hmatatelnou. Realita života je jaksí odsunuta na odstavnu kolej vládků, co dál už nikam nejedou. Rozsvítí se světla displejů a virtuální nádraží ožívá. Můžeme jet s kýmkoliv, kamkoliv a za čímkoliv nebo vlastně vůbec nikam. Tahle hra přece lze přerušit a začít zase nová. Důvěra v budoucnost není součástí příběhu, odehrává se *tady a teď*, pokud je náhle špatný kurz, celé se to zkrátka stopne.

Takto chápaný proces personalizace otisku je plastickou stopu nejen do logiky politické, morální a společenské, ale i duchovní či náboženské. Církve ztrácejí své členy, avšak i svůj vlastní schopný duchovenský personál. Proč? Neboť poptávka po duchovních potřebách v poslední době silně stagnuje, zejména vinou hedonistického požadavku. Každý z nás dostává

vá mnoho možností volby, jak seberealizovat jedinečného SEBE.

Domnívám se, že pro církev či náboženskou společnost je nezbytné nutné otevřít okna a dveře svých „chrámů“. Vyjít ven na ulici a člověku, jehož zrak je otupen zářičem displeje, uzdravit duchovní oči. Nikoliv laserovou operací, ale skutečným slovem a činem, který odevymká vyšší smysl. Pastorační práce se musí skutečně orientovat na konkrétního člověka v jeho životních podmínkách, které právě ON prožívá *tady a teď*. Měla by se stát pomocnou rukou právě JEMU, jediné tak uvěřit opravdově podané ruce a uchopí ji. Pouze za těchto okolností se přestane vztahovat k svítící neónové chobotnici, jež nabízí jepičí okamžiky přítomnosti, které brzy zvadnou. Jedině tak je možné pomoci celostně, vyjít vstříc konkrétnímu člověku a podat mu v pravdě pravdivou ruku.

2. Na tuto otázku jsem již částečně odpověděla. Vliv médií je bezesporu určující, lze ho pozitivně využít, co se týče rychlosti a kvality přenosových informací. Ale virtuální svět nemůže nikdy nahradit reálný úsměv, opravdové setkání, skutečnou a hmatatelnou pomocnou ruku. Sdílení radostí, smíchů, smutků, pláče. Mohu sedět „na internetu“ a zoufale plakat, virtuálně může existovat kolem mě spousta lidí, a přesto nebudu mít možnost opravdu a doopravdy se vyplakat druhému blízkému člověku „na rameno“.

3. Spiritualita je pozitivní snaha o duchovní dokonalost. Je-li vskutku žita a aplikována správně, provází člověka cestou duchovního uzdravení a vede k čistotě srdce. Média se svou neónově světélkující povahou „chápačících chapadel“, osvětlují skutečnosti oka-mžiků též i negativně. Proto má odpověď zní: nikoliv. Rozumná péče o duši je neméně důležitá jako péče o tělo. Není rozumné vystavovat se ultrafialovému záření v době aktivních ozónových děr.

doc. Dušan Lužný,

sociolog, religionista, Filozofická fakulta, katedra sociologie, andragogiky
a kulturní antropologie, Univerzita Palackého, Olomouc

1. Proces individualizace zcela jistě probíhá a jeho součástí je i tvorba individuální náboženské biografie a možnost volby mezi jednotlivými náboženstvími. To samozřejmě může oslabit vazbu jedince na dané společenství. Tomuto trendu, který je dán pluralitní situací, nelze zabránit, nicméně náboženská společenství mohou (a měla by) posilovat tyto vazby společnými setkáními. Pokud není věnována dostatečná pozornost těmto setkáním (od bohoslužeb, společných meditací po neformální společenské akce), jedinec je silněji vystaven individualizaci, což vede k relativizaci a znejištění, následně pak k odpadnutí.

2. Média samozřejmě výrazně ovlivňují život jednotlivců, včetně věřících. Obecně platí, že dnešní podoba fungování médií příliš náboženský život nepodporuje; spíše naopak. Nicméně náboženské skupiny mohou využívat jim přístupné formy médií, zvláště tzv. nová média, včetně sociálních sítí. Konkurence je v tomto ohledu velká a je cílená především na mladé.

3. Já média používám jako informační zdroje. Ale i zde je třeba mít kritický odstup, protože část informací, která média produkují, není pro mé potřeby použitelná.

doc. PhDr. Zdeněk R. Nešpor, Ph.D.,

historik a sociolog, Sociologický ústav AV ČR, v. v. i.

1. K individualizaci náboženského a duchovního života nepochybně dochází, jde o jeden ze základních rysů moderní společnosti, který se nadále stupňuje. Na tento proces reagují všechny církve a další náboženská či duchovní společenství, včetně těch, která to popírají. Je samozřejmě otázkou, zda reagují „dobře“ – ať již v teologickém smyslu, nebo ve smyslu sociálním. Ze sociologického hlediska lze asi říci, že církve a další duchovní společenství slouží k uspokojování náboženských potřeb (čímž neříkám, že se tím jejich úloha vyčerpává, ani to že jde o jediný či hlavní smysl náboženství). V tomto smyslu by náboženské organizace měly svým „klientům“ vycházet vstříc – nesmí to ale „přehnat“, protože by se mohlo snadno stát, že by to sklouzlo do pouhého konzumu a komercializace. A takovýto „náboženský marketing“ by po pravdě řečeno dlouhodobě neuspokojoval ani ty konzumenty.

2. Otázka působení moderních médií je složitá, někde fungují a jinde ne. Zatímco ještě před deseti lety se předpokládalo, jak dalece změni fungování náboženských a duchovních organi-

zací, většina pozorovatelů je dnes skeptičtější. I v případě tradičních církví je určité užitečné, poskytují-li informace nebo třeba kázání prostřednictvím internetu, ale nedá se moc říci, že by se tím nějak zásadně změnil duchovní život většiny věřících, včetně těch mladých. Společenství je nenahraditelné, a to ani takzvanými sociálními sítěmi. Navíc se nezdá, že by tomu bylo jinak v případě „alternativních“ náboženských nebo duchovních proudů. I tam skutečná participace předpokládá fyzickou blízkost a kontakt, třeba i přímo s posvátnem, který patrně nelze plně realizovat prostřednictvím elektronických médií.

3. Jako badatel využívám elektronická média často, i když s největší možnou opatrností vzhledem k problematičnosti řady informací, které poskytují, a naopak s vědomím, že řadu informací jejich prostřednictvím nalézt vůbec nelze. Jako věřící se bez těchto médií prakticky zcela obejdu, hledám na nich jen místa a časy konání bohoslužeb, pokud jedu někam, kde to neznám.

Mgr. Luděk Pivoňka, duchovní, NSČU, Obec unitářů v Plzni

1. Míra individualizace je v naší společnosti opravdu vysoká, přesto se nedomnívám, že se výrazně zvyšuje až v poslední době. Podle mého názoru kořeny individualizace souvisí s významným duchovním pohybem, který se odehrál v Evropě již v 16. století. V té době byla katolická církev jako důvěryhodná náboženská instituce odmítnuta. Místo ní nastoupila autorita Pisma svatého, které si jednotliví reformátoři vykládali každý po svém. I my unitáři jsme přispěli k tomuto celoevropskému dění, a pomohli tak k větší individualizaci duchovního života. To trvá až do dnešních dnů, aniž by se tento proces nějak výrazně urychloval. Pokud jde o církve a náboženské společnosti, měly by jej podle mého názoru pozorně sledovat a vhodným způsobem na něj reagovat. Naše náboženská společnost k tomu má dobré předpoklady, neboť sama své členy povzbuzuje, aby byly svobodnými, tolerantními a kritickými občany země, ve které žijí.

2. Možná svou odpověď poněkud překvapím. Nemyslím si, že by média mohla nějakým významným způsobem zasáhnout do duchovního života jednotlivců. Duchovní život se totiž neodehrává v médiích, ale především v nitru

člověka. Těžko si tak dokážu představit, jak by média mohla ovlivnit duchovní praxi člověka. Média spíše přinášejí kvalitní či méně kvalitní informace a pomáhají lidem navazovat kontakty s druhými lidmi. Navíc veřejnoprávní televize a rozhlas poskytují prostor povětšinou jen „vyvoleným“ církvím a náboženským společnostem. Pro ostatní příliš místa nezbyvá. Takže zbývá internet a sociální sítě, které jsou poněkud svobodnější. Když to tedy shrnu, tak si myslím, že skutečný duchovní život média příliš neovlivňují a ani ovlivnit nemohou.

3. Jak jsem již odpověděl u předchozí otázky, média pomáhají přinášet nové informace a navazovat kontakty s druhými lidmi. U informací však musíme být opatrní, neboť není jisté, jestli jsou nám předkládány objektivní a nezáužaté zprávy, anebo jsme skrytě vedeni těmi, kteří je pro veřejnost cíleně vybírají. Proto mně asi nejvíce vyhovuje internet, kde si sám vybírám, co mě opravdu zajímá. Sociálním sítím se spíše vyhýbám, neboť dávám přednost kontaktům tváří v tvář. Navíc nechci trávit u počítače veškerý svůj čas a navazovat jen virtuální vztahy, jak to vidím u mnoha mladých lidí, kteří jsou na těchto moderních médiích již poněkud závislí.

Mgr. Jarmila Plotěná, duchovní, NSČU, Obec unitářů v Brně

1. Ano, určitě. Individualizace duchovního života je jednou z charakteristik současnosti a náboženská a duchovní společenství s ní musejí počítat.

2. Ano, ale právě náboženské společnosti a duchovní společenství by měly svým členům

pomáhat se v nabídce médií orientovat, neboť tato nabídka je sice bohatá, ale má různou úroveň a není ani vždy dostatečně přehledná.

3. Spíše doplňkově a vybírám si z pestré škály.

Lze uvedená vyjádření na toto téma vůbec nějak shrnout? Podle mého názoru z nich jednoznačně vyplynuly následující závěry, jimiž je možné tento miniprůzkum alespoň pro naše účely zobecnit.

Není bez zajímavosti, že respondenti se v odpovědích na jednotlivé otázky značně shodovali. To asi není příliš překvapivé u otázky první, na niž všichni reagovali v podstatě souhlasně – ano, individualizace duchovního života probíhá a je žádoucí na to nějakým způsobem reagovat.

Ovšem překvapivější to může být u otázky druhé, u níž v podstatě všichni dotázaní odpovídali ve smyslu, že moderní média a virtuální prostor jako komunikační prostředí je nutné pro duchovní účely užívat velmi obezřetně, případně že jejich přínos je v porovnání s hrozcími negativy tak malý, že lze jejich využití pro náboženská společenství zcela pominout, odmítnout, nebo je využívat jen doplňkově, spíše jako zdroje informací (které je ovšem stejně nutné prověřovat, nikoli nekriticky přijímat). Nejvstřícněji se k užívání nových médií v rámci působení a činností duchovních společenství stavěl D. Lužný, ovšem i ten uvedl, že: „dnešní

podoba fungování médií příliš náboženský život nepodporuje; spíše naopak“. Dost oslovených pak jako protiklad ke komunikačním možnostem virtuálního světa nových médií přímo vyzdvihlo důležitost osobního lidského kontaktu. Ani jeden z dotázaných nepovažuje média typu internet a sociální sítě za vítaný komunikační prostředek, jehož vliv by mohla organizovaná duchovní společenství ve větší míře pozitivně využívat. Osobně se přiznám, že mě tato jednoznačnost odpovědí na druhou otázku překvapila, ale překvapila mě velmi mile.

Odpovědi na poslední otázku pak byly v kontextu odpovědí na dotaz předcházející značně předvídatelné. Oslovení se vesměs shodli, že pokud nová média pro svůj duchovní život využívají, pak jen doplňkově, výběrově a s kritickým odstupem. Dva z nich odpověděli, že je pro svůj duchovní život nepotřebují a nevyužívají, naopak nikdo neodpověděl ve smyslu, že média hrají v jeho duchovním životě důležitou roli.

Uvedený názorový průzkum samozřejmě nelze pokládat za směrodatný, na to byl vzorek respondentů příliš malý, i tak však jeho výsledek velmi posiluje naději ve smysluplnost existence duchovních společenství i v 21. století.

*Anketu zpracovala
Kristýna Ledererová Kolajová*

Baltimorské kázání W. E. Channinga – důležitý krok na cestě k modernímu unitářství

Vývoj světového unitářství nebyl určován jen výraznými osobnostmi, mnohdy měly zásadní dějnotvorný význam také některé dokumenty, akce, vydané knihy či veřejná vystoupení. K poslední jmenované kategorii patří i takzvané Baltimorské kázání bostonského duchovního Williama Elleryho Channinga, proslovené 5. května 1819, které vyvolalo neuvěřitelně rozsáhlou a bouřlivou vlnu zájmu. Díky tomuto ohlasu bylo vzápětí vydáno tiskem a téměř okamžitě se prodaly desítky tisíc jeho kopií. Po zveřejnění se tento projev navíc velmi rychle stal důležitým podnětem k tomu, že se unitářství v USA začalo oficiálně profilovat jako zcela svěbytná náboženská organizace. A to i přesto, že jeho autor nic takového nezamýšlel. Od Channingova kázání do založení Americké unitářské asociace uplynulo pouhých šest let.

W. E. Channing se tak rázem stal vůdčí osobností amerického unitářství, ačkoli ve skutečnosti vůbec nebyl typem člověka, který stojí v popředí radikálních řešení. Jeho kázání tak dokonale naplnilo význam přísloví o poslední kapce, kvůli níž přeteče pohár. Podívejme se na tento výrazný okamžik cesty k současnému unitářství detailněji.

Po roce 1800 narůstalo v kalvinistické křesťanské církvi na východě USA napětí mezi původním ortodoxním proudem a stále silícím poměrně novým liberálnějším hnutím, podněcovaným moderními teologicko-filozofickými názory z Evropy, především Anglie. Zastánci liberálního proudu vystupovali čím dál otevřeněji proti starým kalvinistickým doktrínám – zejména proti učení o předurčení a dědičném hříchu. Přítomnost dvou tak silných odlišných názorových proudů v jedné církvi byla umožněna především jejím kongregačním uspořádáním, typickým pro tehdejší státy východního pobřeží Ameriky. Podstata tkví v tom, že každý sbor je v rámci církve brán jako nezávislá autonomní jednotka, čímž vzniká prostor pro koexistenci velmi rozdílných názorů. Ovšem popisované rozpory nabývaly postupně takových rozměrů, že pomalu ale jistě zavíraly cestu k jakékoli formě smíru uvnitř jedné církve. Liberální duchovní byli obviňováni ze socianismu a jejich konzervativní kolegové nakonec začali odmítat sdílet s nimi stejné kazatelné.

V této situaci se W. Ellery Channing, jeden ze zastánců bostonského liberálního proudu a velký znalec bible, rozhodl ve svém proslovu u příležitosti ordinace přítele Jareda Sparkse na duchovního veřejně vysvětlit některé postoje zastánců liberálního proudu, zejména humanější a racionálnější přístup k náboženství. Připravil si kázání s názvem *Unitarian Christianity* (Unitářské křesťanství),¹ které tak nečekaně významně vstoupilo do dějin. Channing vůbec nečekal, že by jeho projev mohl mít masový ohlas, natož že se stane nástrojem, který sjednotí zastánce unitářských názorů v USA a povede k utvoření nové církve. On sám byl ještě ve chvíli, kdy je pronášel, zastáncem mnohem konzervativnějšího řešení napětí, cestou smíru a vzájemné tolerance v rámci jedné církve, a při své spíše středové orientaci v tomto sporu rozhodně netoužil po vůdčí roli při vzniku nového náboženského společenství. Ještě je nutné uvést, že do té doby liberální proud v kalvinistické americké církvi přijímal označení unitářský jen s nevolí, teprve po Channingově projevu se k němu oficiálně přihlásil.

Pro úplnost dodejme, že Unitářské křesťanství nebylo jediným dílem, v němž Channing kritizoval kalvinismus, později vešly v této sou-

1 Text Channingova kázání byl pro potřeby tohoto článku použit v digitální verzi z následujícího zdroje: http://www.transcendentalists.com/unitarian_christianity.htm.

vislosti ve známost i jeho texty *Morální argument proti kalvinismu* (1820) a *Podobnost s Bohem* (1828).

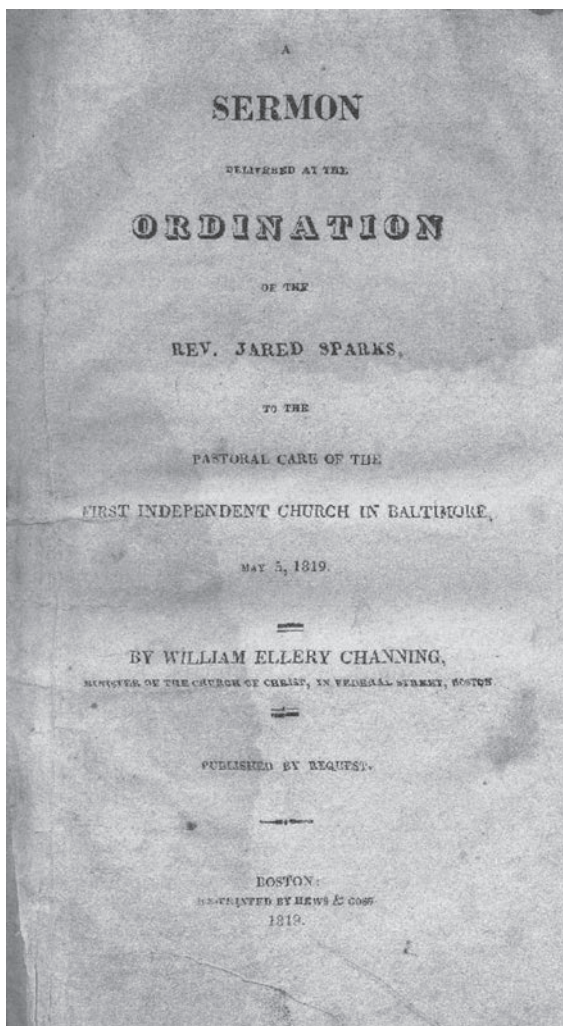
Co vlastně bylo obsahem onoho slavného projevu? V následujícím textu se pokusím popsat ideový základ tohoto vcelku dlouhého kázání (nejde o doslovný překlad) a ukázat, že jádro Channingovy promluvy je i po téměř dvou stech letech pro unitářství stále výstižné, přínosné a inspirativní. A to i přesto, že Channing ve své době ještě věřil, že být unitářem znamená zároveň být dobrým křesťanem. Odmyslíme-li si tento dobový faktor, zůstane i tak dost zajímavý soubor názorů, s nimiž lze v principech souhlasit i dnes.

Channing svůj projev uvedl mottem: *Proveřujte všechny věci a pevně se držte toho, co je dobré.* V úvodu pak podotkl, že upřímně doufá, že ačkoli se chce ve svém projevu věnovat rozdílům v názorech a tématech, které zastánce svobodomyšlnějšího pojetí křesťanství nejvíce odlišují od ostatních, bude vypoслечnut nezaújatě. Své myšlenky srovnal do dvou oddílů: v prvním se věnoval principům, které liberálové přijali pro výklad Písma, v druhém pak některým doktrínám, které lze z Písma za použití předchozích principů výkladu vyvodit. Celé kázání přednesl Channing v první osobě množného čísla, dodržme proto tuto formu.

V první části mimo jiné zaznělo:

Písmo chápeme jako záznamy božích zjevení lidstvu, v nichž ovšem nelze přikládat všem knihám stejnou důležitost. Písmo je pro nás autoritou a to je důvodem, abychom jeho studiu věnovali velkou péči – zejména zjišťování skutečného významu v něm obsažených textů.

Základním principem našeho přístupu k Písmu je skutečnost, že bible byla napsána pro lidi a v lidském jazyce. Význam jednotlivých pasáží je tedy třeba hledat stejným způsobem jako v jiných knihách. Lidský jazyk zpravidla připouští různé interpretace textu, tudíž každé

Titulní strana původního vydání takzvaného Baltimorského kázání.

slovo a každá věta musí být upraveny a vysvětleny v závislosti na objektu, o němž pojednávají, podle potřeby, pocitů, okolností a zásad spisovatele i s ohledem na styl a vžité fráze použitého jazyka. Neznáme knihu, která vyžaduje častější používání rozumu než bible. Její jazyk je mimořádně košatý a obrazný, navíc patřil jiné době a často je silně poznamenán géniem a charakterem autorů. Text proto v žádném případě nelze vykládat doslovně, naopak jeho pochopení vyžaduje kontinuální zapojení rozumu a zdravého úsudku. Z různých možných výkladů musíme vybrat vždy ten, který je ve shodě s přirozeností světa. Jsme přesvědčeni, že Bůh by nikdy nedopustil rozpor mezi různými částmi Písma, a proto nelze důvěřovat žád-

nému výkladu, který by odporoval obecným pravdám. Bez těchto principů interpretace nemůžeme bránit božskou autoritu Písma.

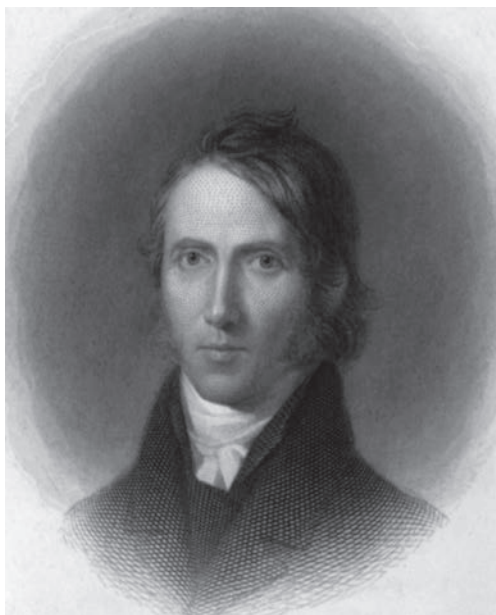
Na druhou stranu je ovšem nutné uvést, že nejsme zastánci všeobecného skepticismu a vážíme si zjevení dost na to, abychom ho principiálně stavěli proti rozumu. Samozřejmě souhlasíme také s tím, že užívání rozumu v náboženství je doprovázeno nebezpečím. Ale zároveň nelze při výkladu bible pominout vývoj vědeckého poznání jen proto, že se lidé v minulosti ve vysvětlování věcí pomocí dosažené úrovně rozumového poznání mýlili. Navíc nejhorší chyby se objevovaly v těch církvích, které rozumové úvahy zakazovaly a vyžadovaly od svých členů bezvýhradnou víru.

Zjevení jsou určena pro nás – rozumné bytosti. Pokud budeme pohodlní, můžeme věřit, že Bůh nám dal systém, který už není třeba zkoumat. Ale takový systém by byl v rozporu s charakterem celé naší současné existence. Pokud je Bůh nekonečně moudrý, pak jako moudrý učitel odhaluje svou moudrost žákům tak, že její poznání přizpůsobuje jejich schopnostem. Zjevení je dar světla, nemůže proto zahušťovat naši tmu a násobit naše zmatení.

Ve druhém oddíle pak Channing navázal na předchozí uvedené zásady výkladu bible a v pěti bodech shrnul hlavní názory, kterými se zastánci liberálního pojetí křesťanského náboženství tehdy nejvíce lišili od ostatních křesťanů:

1. V první řadě věříme v boží jednotu, tedy že je pouze jeden Bůh. Této pravdě dáváme nekonečný význam. Teze, že je jeden Bůh, zdá se nám mimořádně prostá: Bůh je jedna bytost, jedna mysl, jedna osoba, jedna hybná síla. A je nutné zdůraznit, že tato boží jednota a jedinečnost je zcela odlišná od jedinečnosti všech námi známých forem bytí. V bibli není žádné místo, z něhož by jasně vyplývalo, že Bůh je trojjediný: Otec, Syn a Duch svatý.

2. Stejně jako v jednotu a jedinečnost Boha věříme v jedinečnost Krista. To znamená, že není možné, aby měl dvě podstaty bytí, lidskou a zároveň božskou. Věříme, že Ježíš je jedna mysl, jedna duše, jedna bytost jako my a stejně tak je odlišný od jediného Boha. Synem je nazýván alegoricky, jako příjemce boží síly. Kardi-

Portrét Williama Elleryho Channinga.

nálním dokladem toho, že nebyl Bohem, je fakt, že Kristus trpěl a zemřel na kříži, což by Bůh nemohl. My věříme, že jeho utrpení bylo skutečné a celé, a proto hodné úcty a následování. Kristus je pro nás mnohem zajímavější jako symbol lásky a milosrdenství než jako Bůh.

3. Na základě předchozích dvou tezí můžeme uvést další bod, na který klademe stále větší důraz: Věříme v boží mravní dokonalost. Žádnou jinou část teologie nepovažujeme za tak důležitou, jako tu, která pojednává o božím charakteru. Odmítáme, že by Bůh měl jakoukoli temnou minulost, poznamenanou krutostí, žárlivostí a jinými špatnými lidskými vlastnostmi, jak to uvádí Starý zákon. Důvodem naší zbožnosti není to, že Bůh je všemocný, ale to, že nás stvořil pro dobré a svaté účely. Není jím to, že boží vůle je neporazitelná, ale to, že jeho vůle je dokonale mravní. Nemůžeme se sklánět před jakkoli mocnou tyranskou bytostí, ale uctíváme vysokou mravnost, spravedlnost a dobrotu. Věříme, že Bůh je nekonečně dobrý, laskavý a shovívavý v pravém smyslu těchto slov. Boží spravedlnost není trestající, je v dokonalé harmonii s jeho milosrdenstvím. V jeho dokonalé morálnosti a soucitu mohou naše slabosti a strasti najít útočiště.

4. Nyní je třeba přistoupit k našim názorům na účel Kristova poslání. Věříme, že byl určen Bohem, aby uskutečnil morální a duchovní vysvobození lidstva a ukázal cestu ke stavu věčné čistoty a štěstí. Věříme také, že toto poslání mohl naplňovat různými způsoby. Nezakrýváme skutečnost, že mezi námi existují rozdíly v názorech, co se týče přesného vlivu jeho smrti na naše odpuštění. Shodujeme se však v tom, že Ježíšova smrt nezpůsobuje změnu v přístupu Boha k jeho vztahu k člověku! Celý systém na tom vystavěný je nutné odmítnout. Nevěříme, že Kristus přišel, aby nás zachránil od trestu, ale proto, aby v nás vzbudil ctnosti a naše vznešenější já.

5. Nakonec je třeba uvést naše názory na povahu ctnosti: Věříme, že každá ctnost má svůj základ pouze v morálním charakteru člověka, tedy v jeho svědomí, smyslu pro povinnost a ve schopnosti ovlivňovat svůj temperament i život. Proto odmítáme doktrínu nezvratného božího vlivu na formování lidské osobnosti. Nemíníme tím však popírat význam podpory božího Ducha. Věříme, že láska k Bohu je nejen nezbytná pro štěstí, ale i sílu a dokonalost všech lidských ctností.

Na závěr kázání Channing přiznal, že cesta k utvoření tohoto systému byla dlouhá a nelehká, a doplnil, že duchovní by se kvůli těmto názorům neměli dávat do sporů. Nejlepší způsob, jak ovlivnit lidi a obhájit své názory je podle něho nejen hlásat je z kazatelny, ale dokládat je zároveň svým životem. Jen pokud bude duchovní lidem vzorem všech dobrých skutků, získá autoritu.

Tak prosté, přehledně a systematicky uspořádané, ale zároveň i po dvou stech letech velmi působivé je jedno z nejznámějších kázání v unitářských dějinách. Není divu, že ve své době muselo ovlivnit hodně hledajících věřících.

Dnes již uvedené teze nevzbuzují ani senzacii, ani pohoršení a v potaz je berou i ti největší náboženští konzervativci. Ovšem je-li hlavním tématem tohoto čísla Tvůrčího života člověk a jeho duchovní cesta, není od věci ohlédnout se do minulosti a připomenout si jeden z dějinných okamžiků, kdy duchovní cesta jednoho člověka v kontextu příznivých okolností znamenala pro vývoj unitářství významný krok vpřed.

Kristýna Ledererová Kolajová

Všechna zklamání jsou dobrá...

Jan Šolc

PhDr. Jan Šolc (nar. 1938) žije v Liberci. Vystudoval Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze, působil jako pedagog a stále externě přednáší. V letech 1989–1992 byl kooptován a následně zvolen poslancem Federálního shromáždění ČSFR, v letech 1996–2000 pracoval jako poradce prezidenta republiky. Mezi lety 2000–2006 byl předsedou Etického fóra ČR. Je celoživotní skaut.

Student, který za mnou vyběhl po přednášce o Platonovi z posluchárny a zastoupil mi cestu na schodech, měl evidentně něco na srdci. Posluchači obvykle neradi kladou otázky v auditoriu, než ale dojdou domů, mívám na obrazovce počítače hned několik dotazů, které mi odesílají ze svých notebooků.

„Kdo vlastně dneska určuje, co je správné, a co nesprávné?“ zeptal se chlapec.

„Kolego...“, to jste zaťal. Vlastně nikdo. Posledních dvě stě let souběžně s bobtnáním civilizace a nárůstem moci peněz si to určuje každý sám. Hned jeden z důvodů, proč se nedokážeme dohodnout. A to nemyslím jen v parlamentu. Je za tím dějinná renesanční výzva lidského ducha po staletích věroučné nadřazenosti. Bylo to s rozvojem věd a poznání zákonitě. Vezmi si,

co chceš, ale za všechno zaplat', říkají Portugalci. Lidé si právem vzali možnost o všem pochybovat, což je i východiskem filozofie. Když byla potom, zejména po Velké francouzské revoluci leckde sesazena ze svého piedestalu bible jako zdroj vší pravdy, nastával sekulární věk názorové volnosti a taky nevázanosti.“

Víc se na schodech snad ani povědět nedá.

Tazatel chvíli nejistě postával a pak s viditelným zklamáním odešel. Doma na mě čekalo

jeho doporučení. „Etika by měla mít právo sankce, odsuzovat a trestat. Bylo by na světě líp...“

Ještě v kabátě jsem začal v předklonu vytkávat: „To už by, kolego, nebyla etika, ona věří v dobrou stránku člověka – jakkoli věda nemá v nic věřit. Přesto věří v jeho sebezdokonalování a z vlastní zkušenosti třiadvaceti století jen doporučuje a nabádá. Co máte na mysli, to náleží právu, soudu. Tak je to hezky rozdělené a etika sama je vlastně ráda, že nemusí hrozit a trestat.“

Každý letní semestr mi usedne do lavic posluchárny sto až sto padesát zapsaných studentů mechatroniky. Studují mezní inženýrskou oblast mechaniky, elektroniky a počítačové techniky, stručně ty nejsložitější aparatury, například ve zdravotnictví. Mám z toho prospěch, kolegové dávají mým přednáškám technickou podporu, a pozvedají tak suchou disciplínu na zajímavější a obraznější úroveň. Sluší se pochválit vedení Fakulty mechatroniky liberecké technické univerzity, že prozíravě brání, aby se ze studentů stali monotecnici a lidé „kvadratičtí“, závislí na obrazovce. Slýchám, že etika mladé nezajímá. Mám jinou zkušenost.

Dnes se mi úvodem přednášky rozsvítilo nad hlavou: *Všechna zklamání jsou dobrá...* Teze německého etika Roberta Spaemanna nebývá přijímána s porozuměním, víme přece ze zkušenosti, že s iluzemi lze žít nějakou dobu snáze.

Někteří ale na prahu nového tisíciletí soudí, že etika překáží prosperitě a zisku. Je napadána, že v dynamickém věku pozbyla svého původního významu a náleží jí již jen místo pod oleandrem. Že by měla být nahrazena vědou a technikou, vždyť i svědomí je prý nahrazeno rozumem, slýcháme od těch, kdo účelově nahrazují moudrost věků ideologií. Posledním kvaziargumentem je pak tvrzení, že zatímco etika jen požaduje, věda dává. Proto jsme stále přesvědčováni, že vysoké etické ideály již přežívají spíše v soukromé sféře, instituce a organizace uznávají jen efektivitu a zisk. Trvá tu nebezpečí, že by si byznys brzy zprivatizoval i demokracii; podle některých se tak již stalo. „Svět, který nás před koncem století opouštěl, byl ještě světem stability a hierarchií. Ve světě, který nás obklopuje, už je jedinou jistotou změna,“ poznamenal kdosi trefně.

Když jsem procházel mezi lavicemi posluchárny, ozvalo se zprava docela tiše: *Věřte v Boha? Jsou věřící morálnější? V etice se neseťkáváme často s grafy, vzorci a matematickými symboly, spíš s příběhy jako ilustracemi soudů etické povahy. Na tak složitou otázku byl v tu chvíli nejlepší odpovědí příběh.*

Polská televize nabídla před několika lety v nejsledovanějším večerním vysílacím čase zajímavý program. Ve studiu se měl sejít k duelu snad nejvýznamnější evropský disident Adam Michnik se „svým“ někdejší pronásledovatelem, důstojníkem komunistické státní policie, který mu roky ztrpčoval život. Ten večer bylo takřkajíc celé Polsko před obrazovkou. Sotva aktéři vstoupili z protilehlých stran do studia, Michnik obešel stůl a podal svému pronásledovateli ruku. Druhý den se na něj snesla vlna kritiky. Bránil se přibližně vysvětlením: „Ten muž se na mně bezpochyby dopustil násilí a celé roky jednal nezákonně. Ale je tu na světě stále s námi, má možnost se změnit a já mu tu šanci podáním ruky veřejně stvrdil. Respektoval jsem jeho lidskou důstojnost. Asi ho nikdy nezaměstnám ve své redakci a nejspíš se nestane mým přítelem, ale tu možnost k obratu jsem mu před svým svědomím dát musel. Navíc jsem dneska historicky vzato vítězem a vítězům sluší velkorysost. A jako křesťan vnímám souvislost mezi lidskou důstojností a nesmrtelnou duší.“

Napadlo mě hned, že taková slova by byla v každé sněmovně provázena posměchem. Michnik tu ale podal svou představu lidské důstojnosti a osobní křesťanské odpovědnosti. Konečně i lepšího světa. Bez odpovědnosti se prý žije snáz, ale bez sebeúcty, založené na lidské důstojnosti je to nepoměrně horší.

Nejsem praktikujícím křesťanem, ale jsem si jist, že by každý upřímný sluha boží přiznal, že zná deklarativní křesťany s velmi vlažnou vírou a s problematickým chováním, a naopak zná takzvané bezvěrce s pevnými morálními zásadami, ochotné ku pomoci. Jsem si ale stejně tak jist, že člověk, který žije v hodnotovém řádu svého sboru podle evangelia a s opravdovou vírou v konečné odměnění dobra a potrestání zla, má pro dobré a mravné jednání lepší předpoklady. Málokdo už dnes věří, že má-li člověk splnit svou povinnost a naplnit svůj život smys-

lem, musí být zakotven ve vyšší jistotě. Nemluvě o tom, že bývá pro posměch.

Svědectví Edyho Zajíce, mého skautského přítele, stojí za zamyšlení: „Za desítky let, co jsem se pohyboval v křesťanském prostředí, jsem stále zjišťoval, že opravdový duchovní život, je v něm spíš výjimkou. A to, co se za něj běžně vydává, rozhodně nemůže naplnit oprávněnou touhu člověka po vyspělém duchovním životě, zakotveném v pravdě a v lásce.“

Náš novoliberální a sekulární svět pozbyl jasného povědomí o tom, „co je správné a co nesprávné“ – nemyslím teď na to, co je údajně prospěšné, či neprospěšné – a nejhorší je, že nám stále víc chybí i dobrá vůle snažit se o takové rozlišování. Peroutkova slova, že „první, čeho je národu třeba, je duchovní pořádek a uznání, že zlo je zlem“, což je „boj o duši národa“, zní už tak staromódně... Co je správné, či nesprávné dnes určují převážně média. A to mě děsí.

Etika chce být „oporou správného vedení života“, někdy je stejně jako celá filozofie nazývána „péčí o duši“ anebo „střelkou kompasu ukazující k pólu dobra“. Zajímají ji v první řadě ani ne tak naše činy jako spíše motivy těch činů,

proč co děláme. Asi podle staré moudrosti, že když dva dělají totéž, není to totéž. Někdo koná dobro z přesvědčení a ze svědomí, jiný protože „jak by to vypadalo“.

Existuje obecná shoda, že je „etika v kostce“ vyjádřena Kantovým zákonem, který ve stručnosti říká, aby se každý choval tak, jak si přeje, aby se i jiní chovali k němu; a aby se naopak nechoval tak, jak si nepřeje... (původně od evangelisty Matouše). Je to tak jednoduché, a přece to nefunguje. Tento postulát se stal i „zlatým pravidlem“ prosociální etiky, kterou se podařilo prosadit Etickému fóru ČR do výchovného programu našich škol. Tam ovšem hrou, anketami, tvořivou prací a podobně, v žádném případě mentorováním.

Často jsem dotazován na příčinu amorálnosti politiků. Při každé přednášce i besedě ten dotaz zazní, a to bez výjimky. Přesto bývám s odpovědí zdrženlivý, zúročuji svá léta v politice. Jednou věcí je evidentně nízká politická kultura naší veřejné scény, chybí jí tradice a politické elity hodné toho pojmenování. Připomíná to Masarykova slova, když hovořil už ve dvacátých letech „o tom našem Kocourkově a Hulvátově“.

Jinou věcí je citlivé umění spojovat morálku s politikou v té principiálně metodické snaze politiky o kompromis. Mravnost politiky je „mravností vnějšího prospěchu“, neočekávejme od ní dodržování individuálních ctností, jakkoli k tomu náš první prezident nabádal. Aby si politik zachoval osobní integritu, musí během své kariéry neustále řešit trojí záluďný rozpor: mezi svým svědomím a stranickou povinností; mezi ctí a osobním prospěchem a konečně mezi věrností idejím a vlivem pudových, emociálních pohnutek.

Naše kritika politiků bývá moralistní rétorikou z neznalosti. Politika by měla odpovídat

etickým měřítkům, ale nemůže být jimi určována. Například etické kodexy v politice bývají spíše gesta. Politik je především exponentem zájmů určité sociální vrstvy občanů, vůbec ne všech, i když to před volbami tvrdí. A politik se politikem nerodí, musí se jím stát. Nemá-li před očima dobré příklady a vzory, pak je to téměř nemožné. Nebylo pro to zatím dost času – ani dobré vůle. Jediné dobré kromě Boha je na tomto světě dobrá vůle, zaznívá i do našich dní od Immanuela Kanta. Neočekávejme proto od politiky mnoho, nebudeme zklamáni.

I když „všechna zklamání jsou dobrá, zatímco všechny iluze jsou špatné“.

Vliv náboženství na kladné změny v životě člověka

Jaro Křivohlavý

Prof. PhDr. Jaro Křivohlavý, CSc., (nar. 1925) je psycholog, zabývá se psychologií zdraví, experimentální psychologií, logoterapií, pozitivní psychologií a problematikou manželského života. Přednáší psychologii zdraví na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy. Z posledních jeho vydaných knih uvedme: Psychologie pocitů štěstí. Současný stav poznání. Praha: Grada Publishing 2013. Optimismus, pesimismus a prevence deprese, Praha: Grada Publishing 2012. Stárnutí z pohledu pozitivní psychologie. Možnosti, které čekají. Praha: Grada Publishing 2011.

Zvolené téma má dva hlavní body. Jedním z nich je to, co se vyjadřuje slovem náboženství, druhým pak to, co se myslí kladnými změnami v životě člověka. Podívejme se nejprve na tyto dva vrcholy – co jimi rozumíme.

Náboženství. Tento termín se vyskytuje v našem slovníku dost často. Jsme zvyklí hovořit o takzvaných velkých náboženstvích – jako například o křesťanství, muslimech, o náboženstvích Dálného východu i o relativně nových náboženských skupinách, které se u nás rozrůstají jako houby po dešti. Co mají společného?

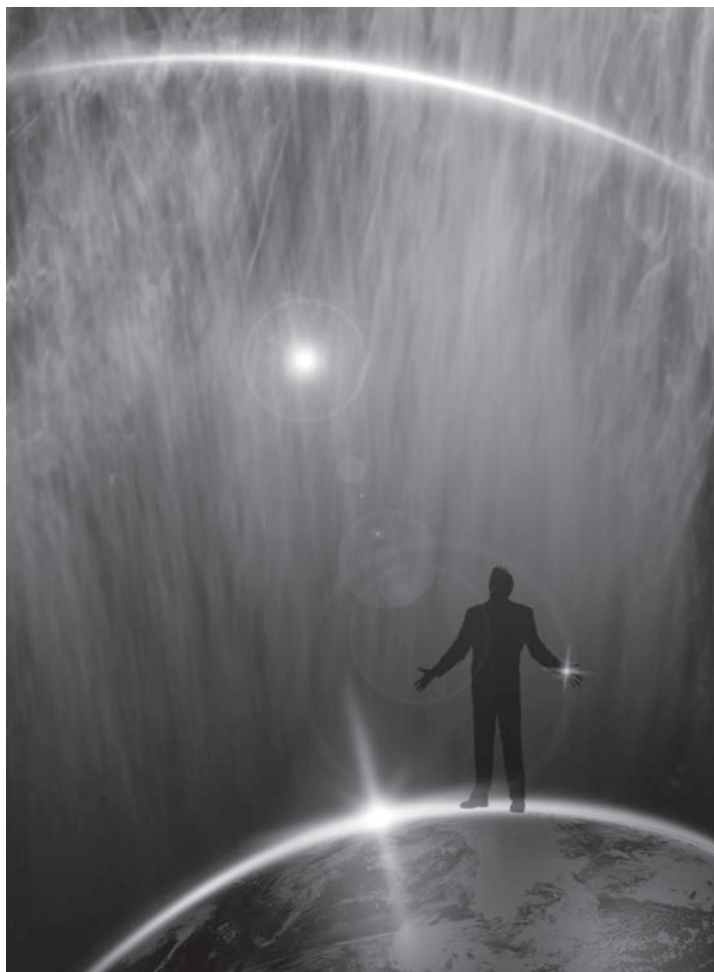
Je možné se domnívat, že tím, co mají společného, je **spiritualita**. Ta se často chápe jako hledání posvátného a úcta k posvátnu, které nás překračuje. Chybí-li tato úcta k posvátnu a jeho hledání, pak je možné si klást otázku, zda jde skutečně o náboženství. Jedna z definic náboženství hovoří o tom, že náboženství je vzájemnou vazbou mezi člověkem a tím, co ho přesahuje. To vystihuje latinský termín pro náboženství – **religio** (ligare znamená vázat a re-ligio znamená znovu vzájemně vázat).

Je dobré uvědomit si, že vedle „klasického“ pojetí náboženství existují i jiné podoby této úcty – zbožnosti. Příkladem může být takzvané **kryptonáboženství**. Tím se rozumí náboženství, které se jako takové samo nedefinuje, nebo svůj religiozní charakter dokonce popírá. Pro někoho je posvátný například kraj, v němž prožil mládí, pro jiného je posvátná jeho vlastní rodina, politická organizace (strana) nebo určité kulturní či myšlenkové hnutí. Existuje i takzvané **pseudonáboženství**, tedy záměrné po-

stavení určité ideje do centra životní orientace. Příkladem by mohla být Velká francouzská revoluce, která svůj myšlenkový směr (zbožnění rozumu) nechápala jako náboženskou víru, ač to vše mělo v jádru náboženský charakter.

Ještě na jeden charakteristický rys náboženské víry je třeba upozornit. Je jím důvod přidání se k tomu či onomu náboženskému proudu. Tímto důvodem, může být skutečná **důvěra** v posvátnost toho, na co je dané náboženství zaměřeno. Jiným důvodem může být to, že člověk má určitý prospěch z toho, že patří k lidem, kteří tvoří daný duchovní proud. V prvním případě hovoříme o **autentické důvěře** v cíl, který dané náboženství před člověka staví, a o takzvané **intrinsické víře** – víře opravdové. Ve druhém případě jde o **formální** přináležitost k dané náboženské skupině – o takzvanou **víru extrinsickou**.

Máme-li v další části hovořit o vlivu náboženství na kladné změny v životě člověka, potom s ohledem na výše uvedené skutečnosti musíme zúžit svůj pohled. V úvahu budeme brát jen ta náboženská hnutí, která jsou **provitální**, tedy je pro ně život jak vlastní, tak i druhých lidí tak hodnotný a cenný, že se snaží jeho existenci nejen podpořit, ale dokonce zlepšit (viz jako protiklad k náboženským hnutím, které vycházejí z určení nenávisti k tomu či onomu rysu jiné skupiny lidí, přírody či jiné formy života).

Náboženská víra zařazuje člověka do velice členitého obrazu světa. Dává mu možnost poznávat k čemu se přiklonit, a čemu se naopak vyhnout. Nejen to: Do tohoto živoucího obrazu světa daného člověka přímo zařazuje – tím, že jej vede k angažovanosti na tom, co se děje, a tato angažovanost je pro něj zároveň smysluplná. (Foto © istockphoto.com.)

NÁBOŽENSTVÍ JAKO KLÍČ K NALEZENÍ SMYSLU ŽIVOTA

Smysluplnost života. Je-li třeba vyjádřit jedním jediným slovem to, co náboženství poskytuje člověku a co mu potom pomáhá pokud možno dobře žít a přežít, pak je to možné vyjádřit slovem **smysluplnost**. Náboženská víra zařazuje člověka do velice členitého obrazu světa. Dává mu možnost poznávat, co je co – k čemu se přiklonit, a čemu se naopak vyhnout. Nejen to: Do tohoto živoucího obrazu světa daného člověka přímo zařazuje – tím, že jej vede k angažovanosti na tom, co se děje, a tato angažovanost je pro něj zároveň smysluplná. Obrazně to vyjadřuje představa stavby chrámu, který je něčím velice cenným. Víra vede lidi k tomu, aby

nejen poznávali plán této stavby, ale i k tomu, aby se účastnili svým vlastním úsilím na realizaci této stavby. Tím, že to dělají, se stává jejich život smysluplným. **Mají proč žít** – pro něco, co má hodnotu. Nepromarní ho. Jejich život nezplní – právě naopak. Naplní se hodnotným smyslem.

Otázka cíle a směřování života. V životě, který je často mimořádně spleťtý a složitý, hledáme cestu. Otázkou je: „**Kam si to v životě zaměřit?**“ Jde o určitou obdobu plavby po širém moři či oceánu. I tam je třeba mít jasně definovaný cíl, aby plavba byla smysluplná. Ukázalo se, že obyvatelům tichomořských ostrovů, kteří jsou mimořádně dobrými kapitány na širém oceánu, je takovým základním a **spolehlivým orientačním bodem** hvězda zvaná Polárka. Ta

jediná se na noční obloze „nehne“, a dává tak možnost spolehlivě se orientovat – i tam, kde to neznáme. Náboženství je určitou obdobou takového pevného bodu ve vesmíru života. Ti, kteří nemají pevný a spolehlivý orientační bod ve svém životě, to mají často těžké.

Poskytování souboru mravních norem.

Život nás přivádí do různých situací. Jeden druh těchto životních situací, které musíme řešit, se týká našich vztahů k druhým lidem – tedy toho, jak s nimi vycházet. Sociologové zde hovoří o pravidlech hry – o směrnících naznačujících nám jak se chovat. Náboženství zde přináší **organický soubor morálních norem**. Ten můžeme vzít za vlastní a mít přitom určitou jistotu, že nejde o pravidla náhodná, ale prověřená a spolehlivá. Tato pravidla či normy mají často podobu příkazů a zákazů. I když se na první pohled může zdát, že tento soubor morálních pravidel (chování v mezilidském styku a nejen v něm) je velice pestrý, přece jen jde u náboženských norem jednání o organický, tedy smysluplný celek.

Poskytování systému hodnot – nosného hodnotového žebříčku. Věci i činy mohou mít a mají v našem životě velmi rozdílnou hodnotu. Pro někoho může být hodnotou nad hodnoty **získávání peněz a hromadění majetku** podle hesla: „Za vším je třeba vidět v první řadě peníze.“ Jindy takovou hodnotou nad hodnoty může být **sláva**, které se člověku dostává například dosažením určitého záviděníhodného výkonu. Jiným příkladem může být dosažení velké **moci** – nad druhými lidmi (jak tomu je například u vojenských akcí). Za této situace je možné dívat se na každé náboženství i jako na nabídku určité orientace v otázkách typu „co má cenu a co takovou cenu nemá, případně co má cenu vyšší a co naopak cenu nižší“. Náboženství tak dává **možnost odlišovat věci podstatné od věcí ne tak podstatných** – a podle toho moudře jednat.

NÁBOŽENSTVÍ JAKO FAKTOR OVLIVŇUJÍCÍ ŽIVOT A ZDRAVÍ ČLOVĚKA

O vztahu mezi náboženstvím (vírou) a zdravím bylo publikováno již více jak tisíc prací (článků a knih). Z těchto prací vyplývá velice zřetel-

ně jeden vztah: **vztah mezi náboženstvím a dlouhověkostí**. Tento vztah je výraznější pro ženy. Toto tvrzení bývá doprovázeno ukázkami šetření, která byla v tom směru provedena. Příkladem může být studie, jejíž autoři dvacet osm let sledovali celkem 5286 občanů státu Kalifornie. Měřilo se přitom riziko úmrtí. Celkově se ukázalo (po zrelativizování vlivu věku, pohlaví, původu a vzdělání), že ti, kteří chodili pravidelně do kostela, měli o 38 % nižší úmrtnost v kterémkoliv roce tohoto sledování. Výraznější to bylo pro ženy. Ty, které chodily pravidelně do kostela, měly o 54 % vyšší naději, že v daném roce nezemřou, oproti těm, které do kostela nechodily. Proměnnými faktory záměrně zahrnutými v této studii byly kouření, pravidelné tělesné cvičení a pravidelná návštěva jednou týdně v kostele. Ukázalo se, že tyto tři faktory měly na přežití následující vliv – největší měla pravidelná návštěva v kostele, poté pravidelné tělesné cvičení a kouření bylo na třetím místě. Obdobné studie byly provedeny například v Izraeli, v Církvi adventistů a podobně.

Když se uvažovalo o tom, proč tomu tak je, bylo upozorňováno na podstatně **zdravější životní styl věřících lidí**. Týkalo se to jak jídla a pití, nekouření i tělesného cvičení, ale i **vzájemných vztahů v manželství a rodině**. V úvahu byla brána také **sociální opora** ve vzájemném kontaktu věřících lidí. Uvažuje se i o vlivu nadějně perspektivní, soudržného pojetí světa a života, gruntovního (ultimativního) přjetí, relaxační meditace, modlitby a podobně.

Závěr studií tohoto typu vyjadřuje výstižně to, co řekl místopředseda Americké psychiatrické společnosti Harold Pincus v roce 1997: **“Důsude zjištěná fakta ukazují jasně, že kdokoli, kdo se zabývá poskytováním zdravotní péče, ... nemůže ignorovat to, že existuje důležitý vztah mezi spiritualitou, náboženstvím a zdravím.”**

Celkem sto jedna lékařských fakult v USA poskytuje kurzy s tematikou vztahu spirituality a zdraví. Důležitost tohoto faktoru je možné vyčíst i ze šetření postojů rodinných lékařů v USA. Při něm se zjistilo, že 99 % rodinných lékařů souhlasí s tím, že osobní modlitby, meditace a jiná spirituální či náboženská praxe mohou podpořit lékařskou péči.

NÁBOŽENSTVÍ A MÍRA SPOKOJENOSTI V ŽIVOTĚ

Jednou z věcí, které se věnuje pozornost tam, kde se jedná o vztah náboženství a charakteristik běžného života, je míra spokojenosti se životem. Pravdou je, že takovéto studie jsou prováděny v první řadě na Západě a mají tam svou tradici. Počet studií tohoto vztahu mezi náboženskou vírou a spokojeností v životě se dnes počítá již na stovky. Existují i přehledy toho, co se v těchto pracích zjistilo. V jednom z nich se například konstatuje na závěr:

„Veřejně vyjádřené náboženské přesvědčení v západním světě ukazuje pozitivní korelaci s mírou štěstí, statečnějším zvládnutím životních ztrát, vyšší úrovní lidských ctností, dobrovolnictvím, dobročinným dáváním (charitou) a dobrou úrovní zdraví. Náboženství je proměnnou, která z psychologického hlediska zahrnuje řadu věcí: sociální oporu, smysluplnost života, schopnost vyrovnávat se na úrovni s existenciálními otázkami a zdraví produkujícím chováním.

V desítkách statistických šetření se znovu a znovu ukazovalo, že lidé, pro něž náboženství není prázdným pojmem, jsou zřetelně šťastnější a mají poněkud vyšší míru životní spokojenosti, nežli je tomu u těch, kteří zaujímají opačný postoj“.

V Severní Americe velice populární Gallupova organizace provedla v roce 1984 šetření nazvané *Náboženství v Americe*. V něm byla například žádost určená dotazovanému, aby se formou ano-ne vyjádřil k tvrzení: „Pán Bůh mne má rád, i když vždy nejednám tak, jak bych měl.“ Jiná otázka zněla: „Má víra nejdůležitější vliv na můj život?“ Ti, kteří odpověděli kladně a souhlasili i s výše uvedeným tvrzením, vykazovali podle jiného dotazu v tomto šetření o sto procent častěji souhlas s tvrzením „jsem velice šťasten“.

Jiná organizace, která se zabývá statistickým šetřením postojů obyvatel USA (National Opinion Research Center) kladla v roce 2006 dotazovaným otázku, v nichž odstupňovala **míru osobní blízkosti Bohu**. Přitom se zjišťovala i výše štěstí dotázaných. Výsledky ukázaly, že mezi těmi, kteří odpověděli „mám k Bohu

velice blízko“ bylo 40 % velice šťastných. Mezi těmi, kteří odpověděli „nemám k Bohu tak moc blízko“ bylo jen 21 % velice šťastných. Mezi těmi, kteří odpověděli „nemám k Bohu blízko“ bylo jen 24 % lidí, kteří odpověděli „jsem velice šťastný“.

Šetření téže organizace se dotazovalo i na to, jak častý mají respondenti **styk s náboženskou organizací** (církví, kostelem, náboženským shromážděním, synagogou a podobně). Zároveň se zjišťovalo, kolik z nich uvede v jiném dotazu, že jsou velice šťastni. Výsledky ukázaly, že z těch lidí, kteří nikdy nejdu do kostela, sboru, na duchovní shromáždění a podobně, je 26 % velice šťastných. Z těch, kteří jdou jen několikrát do roka, je jich 29 %. Z těch, kteří chodí jednou za měsíc, bylo 31 % velice šťastných. Mezi těmi, kteří chodí skoro každý týden, bylo 36 % velice šťastných. Těch, kteří chodí pravidelně jednou za týden, bylo 39 % a těch, kteří chodí i několikrát za týden, bylo 47 % velice šťastných.

Gallupova organizace provedla v roce 2002 jiné šetření, v němž se ptala lidí na jedné straně, jak jsou šťastni, a na druhé straně na to, zda se angažují v práci církve (sboru, kostela, rabinátu...). Z těch, kteří odpověděli kladně, bylo 55 % „zcela spokojených s podmínkami svého života“. Ti, kteří odpověděli negativně – „neangažuji se v aktivitách církve“, bylo jen 25 % spokojeno s podmínkami svého života.

Jak tomu je u **starších lidí**? Některé studie zjišťující postoje lidí k náboženství a zároveň sledující i míru spokojenosti a štěstí se zaměřují na starší populaci. Těmito studiemi se ukázalo, že dva z nejspolehlivějších ukazatelů toho, jak starším lidem je, jsou míra zdraví a náboženská víra. Celkově vyšlo najevo, že starší lidé jsou nejspokojenější a nejšťastnější, když žijí nábožensky aktivně a angažují se v tom, o čem se daná církev snaží.

Míra štěstí lidí v životní krizi. Statisticky se sledovalo mimo jiné i to, jak na tom jsou **vdovy**, které nedávno ztratily manžela. Byla zjišťována míra životní spokojenosti u vdov, které žily aktivním náboženským životem, a těch, které v tomto směru žádnou aktivitu neprokazovaly. Výsledky ukázaly, že vdovy, které žily aktivním náboženským životem, vykazovaly vyšší míru životní spokojenosti.

Náboženská víra může člověka pozitivně ovlivnit jak v celkovém postoji k životu, tak ve vztahu k jednotlivým aspektům života – zvláště pak v oblasti zdraví a celkové životní spokojenosti. (Foto © Rolffimages | Imagio.cz | Dreamstime.com.)

Když se porovnávala míra životní spokojenosti u žen, které měly zdravotně postižené děti, a zjišťovalo se, zda se angažují v náboženské oblasti, ukázalo se, že ty ženy, které se nábožensky angažují, zvládají tuto svou těžkou situaci lépe.

K podobným zjištěním se docházelo ve studiích, jež byly zaměřeny na lidi, kteří se rozvádějí a musí se vyrovnávat s tím, co těžkého **rozvod** přináší. Obdobně tomu bylo i tam, kde došlo ke ztrátě práce a daný člověk musel zvládat deprese z toho plynoucí, nebo tam, kde došlo k těžké nemoci či ztrátě (úmrtí) dítěte. Ve všech těchto případech se ukázalo, že lidé, kteří věří, zvládají tyto obtíže lépe nežli ti, pro které víra nic neznamená.

Výsledky prací, které byly zaměřeny na sledování **deprese** a přitom zjišťovaly i míru víry, ukázaly, že v případě věřícího člověka je možné očekávat s velkou pravděpodobností i nižší míru deprese. Obdobně tomu bylo i tam, kde šlo o zvládání nadměrné životní zátěže (stresu).

O vztahu víry k životu naznačují něco i ty studie, které ukazují, že **mezi věřícími lidmi je podstatně nižší procento alkoholiků, toxikomanů a delikventů a že podstatně méně věřících lidí páchá sebevraždu.**

ZÁVĚR

Naznačili jsme, že náboženská víra má v životě člověka svou hodnotu. Život ovlivňuje, a to jak v celkovém postoji k životu, tak ve vztahu k jednotlivým aspektům života – zvláště pak v oblasti zdraví a celkové životní spokojenosti. Zároveň jsme však konstatovali, že „**není víra jako víra**“, že je zapotřebí pečlivě zkoumat, jakého druhu je dané náboženství, zda vede spíše k podpoře života na zemi – i života lidí, nebo naopak. Opatrnost se týká i zjištění, zda jde o víru opravdovou (autentickou) nebo jen víru formální, zda a jak se daný člověk pod vlivem víry angažuje nejen v daném náboženském proudu, ale i v běžném životě.

Má náboženství vliv na pozitivní změny v povaze člověka?

Miroslava Mintálová

Slovo náboženství je pojem, který se používá v mnoha souvislostech a významech. Než se pustíme do úvahy nad tím, zda náboženství ovlivňuje povahu člověka, pojďme si tento pojem definovat. Internetová encyklopedie Wikipedie definuje náboženství takto: „Náboženství je souhrnný pojem pro velmi rozmanité soustavy jednání, symbolů a představ, jimiž různá společenství vyjadřují reálný, životní, osobní vztah k transcendentní zkušenosti.“

Nechte mě, prosím, transcendentno nazývat Bohem. Slovo Bůh nevyjadřuje jakéhosi moudrého nebo přísného starce na nebesích, ale prapodstatu života, samotné bytí, ze kterého všechno vzniká a ke kterému se vše navrácí.

Náboženství je tedy určitý životní styl, který věřící přijímá, kterého se účastní a s jehož významem se ztotožňuje. Člověk, který nevyrůstá v náboženské komunitě od narození, ale připojí se k ní až v dospělosti, pak vlivem tohoto nového životního stylu může změnit své chování. Náboženská komunita tak formuje člověka stejně, jako kterákoli jiná sociální skupina, k níž se daný jedinec přidruží – školní třída, pracovní kolektiv, zájmový klub... Samotné náboženství nemá na člověka tak silný vliv, jak by si možná náboženští vůdcové přáli. Co tedy má na člověka silný, klíčový vliv? Pojďme se inspirovat Biblí, svatou knihou křesťanství:

Ježíš vešel do Jericha a procházel jím. Tam byl muž jménem Zacheus, vrchní celník a veliký boháč; toužil uvidět Ježíše, aby poznal, kdo to je, ale poněvadž byl malé postavy, nemohl ho pro zástup spatřit. Běžel proto napřed a vylezl na moruš, aby ho uviděl, neboť tudy měl jít.

Když Ježíš přišel k tomu místu, pohlédl vzhůru a řekl: „Zachee, pojď rychle dolů, neboť dnes musíš zůstat v tvém domě.“

On rychle slezl a s radostí jej přijal. Všichni, kdo to uviděli, reptali: „On je hostem u hříšného člověka!“

Zacheus se zastavil a řekl Pánu: „Polovinu svého jmění, Pane, dávám chudým, a jestliže jsem někoho ošidil, nahradím mu to čtyřnásobně.“

Ježíš mu řekl: „Dnes přišlo spasení do tohoto domu; vždyť je to také syn Abrahámův. Neboť Syn člověka přišel, aby hledal a spasil, co zahynulo.“

(LUKÁŠ 19:1–10)

Co by nás tak mohlo přimět k tomu, abychom rozdali chudým polovinu svého majetku? Docházení do náboženské společnosti a diskutování o duchovních tématech, občasné slavení náboženských svátků nebo meditace? Asi ne, že? A co tedy přimělo Zachea k takovému obratu? Bylo to setkání s Mistrem. Setkání s člověkem, který v sobě nesl boží pečeť, s člověkem, který svým životem přinášel na zem boží kvality.

V době, kdy se Zacheus setkal s Ježíšem, byl už Ježíš známou osobností. Koneckonců Zacheus musel vylézt na strom, aby se vůbec mohl na Ježíše, obklopeného zástupem obdivovatelů, podívat. Ježíš v té době již měl za sebou celou řadu kázání, zázračných uzdravení, osvobození lidí od démonů. Také již stačil pobouřit židovské náboženské představitele a vytvořit skupinu učedníků. A takový člověk osloví značně neoblíbeného „chlápka“ nedůstojně sedícího na větvi, věnuje mu svou pozornost a dokonce se ubytuje v jeho domě. To už je něco, co s člověkem zatřese.

Setkání s lidmi vyzařujícími boží kvality, ta mají silný vliv. Vzpomínám si na období svého duchovního hledání – po sametové revoluci se otevřela možnost vydávání duchovní literatury a já jsem se na ni vrhl s velkou chutí a zauje-

Setkání s duchovní autoritou dá zpravidla životu hledajícího člověka novou podobu. (Foto © Antaratma Microstock Images.)

tím. Přečetla jsem kde co, částí Bible počínaje přes knihy o buddhismu, hinduismu, taoismu, konfucianismu až po různé kvalitní knihy o magii, okultismu a podobných věcech. Knihy sice mohou poskytnout cenné informace, ale jsou neživé. Vyrasila jsem tedy na různé ezoterické semináře, konference a jiné akce. Ale to, co nakonec ovlivnilo a nasměrovalo můj život, bylo setkání s člověkem, který sice nedělal zázraky jako Ježíš, ale přesto z něho vyvěřala duchovní autorita. Nesl v sobě onu boží pečeť, jakou má člověk, který biblicky řečeno „chodí s Bohem“. Tento člověk, aniž o to jakkoli usiloval, se po určité době stal mým duchovním Mistrem. Nasměroval mě k Bohu a tím odstartoval řetězec změn v mém životě i v mé povaze.

Dnes už s ním v kontaktu nejsem, dokonce jsem opustila i náboženství, ke kterému se hlásí. Ale to hlavní – spojení s Bohem – ve mně zůstalo. A od doby, kdy jsem byla sama přivedena

do boží přítomnosti, do dnešního dne jsem i já byla takovým Mistrem pro několik dalších lidí.

Rabín Shmuley Boteach napsal: „Ne všichni jsou globální spasitelé. Ne všichni jsou velkými historickými postavami. Ale všichni jsme osobní spasitelé, jsme schopni vykoupit a povznést životy těch okolo nás...“

Já dodávám – ti, kdo nechají Boha působit skrze svůj život, mají moc přivádět k Bohu jiné lidi. Pak je mohou přivést i do náboženské komunity, do které sami patří. Ale to už je vedlejší záležitost. Je dobré, když má člověk kolem sebe společenství stejně duchovně orientovaných lidí, je dobré, když má člověk k dispozici řád udávaný náboženskými rituály, ale není to to hlavní.

Mistr Ježíš své následovníky pověřil úkolem. Ten úkol nezněl „vytvářejte náboženská společenství“, ale „čiňte mi učedníky“ (Mt 28:19).

Možná by se také unitáři mohli inspirovat výzvou Ježíše nebo rabiho Boteacha...

ICUU – Mezinárodní rada unitářů a univerzalistů

(INTERNATIONAL COUNCIL OF UNITARIANS AND UNIVERSALISTS)

Tato instituce sdružuje nejružnější unitářské a univerzalistické organizace napříč všemi světdíly.¹ Členství v ní je dobrovolné.

VZNIK A ČLENSTVÍ

První iniciativa k jejímu založení vznikla ve Velké Británii v druhé polovině 80. let 20. století. První prezident ICUU a jeden z iniciátorů jejího vzniku David Usher na to vzpomíná následovně: V roce 1986 mluvil s přítelem o mezinárodních unitářských vztazích a vazbách a jeho přítel se překvapeně pozastavil nad tím, že neexistuje žádná oficiální organizace, v níž by byli unitáři sdruženi. D. Usher si prý v tu chvíli uvědomil, že onen přítel má pravdu, a tak uspořádal v dubnu 1987 setkání brských unitářských a univerzalistických organizací, kde vyzval k diskusi o takovém záměru. Následoval dlouhý proces hledání toho, co by měla taková organizace vlastně dělat, jak by měla být strukturována, jak financována a podobně. Usher byl pověřen vedením a vyhodnocováním těchto diskusí. Pokračoval tím, že o záměru obecně projednaném britskými unitáři napsal dopis dalším vybraným národním unitářským a univerzalistickým organizacím. Od nich získal sice opatrné, ale přesto většinou souhlasné odpovědi. Ovšem ne ode všech: například vlivná americká unitářská a univerzalistická asociace (UUA) tehdy zastávala názor, že

nejjednodušší by bylo, kdyby se svět připojil k ní.²

D. Usher na přípravě zřízení mezinárodní unitářské organizace pracoval dalších šest let (bez jakýchkoli přidělených finančních prostředků, jen s pomocí podobně nadšených dobrovolníků) a sám k tomu podotýká, že bez podpory UUA by jeho projekt nikdy neměl šanci uspět. Situace se v tomto ohledu změnila v roce 1993, kdy se v UUA vystřídal vedení a s ním se kompletně proměnil i pohled na tuto záležitost. Následovalo přelomové shromáždění, charakterizované D. Usherem takto: „Třicet lidí z celého světa a pět inspirujících a vzrušujících dní.“ Toto shromáždění se z podnětu UUA konalo 23.–26. března roku 1995 v massachusettském Essexu a došlo na něm k ustavení Mezinárodní rady unitářů a univerzalistů. Od prvotního nápadu až po tento okamžik to trvalo osm let. Prvním prezidentem se stal právě britský reverend David Usher, který měl na jejím zrodu největší zásluhu. Tehdy byla také přijata preambule Ústa-

2 Americká Asociace unitářů univerzalistů se o myšlenku zřízení nějaké mezinárodní platformy živě zajímala, a to mimo jiné z následujícího důvodu:

UUA za dobu své existence až do roku 1988 nikdy nepřijímala za členy sbory, společenství či organizace se sídlem mimo Severní Ameriku. V roce 1988 se to však podařilo změnit univerzalistům z Filipín, kteří navázali na úsilí svého vůdce T. Quimady a dosáhli v tomto ohledu změny stanov UUA. Následně byli přijati za její členy. Tato událost samozřejmě vyvolala velkou vlnu zájmu o členství v UUA po celém světě. Vzápětí byly přijaty sbory z novozélandského Aucklandu, z Adelaide a Pákistánu a žádosti podávaly mnohé další organizace včetně například ruských společenství. UUA dobře vnímala, že nově zamýšlená mezinárodní organizace by ji tohoto problému zbavila, a proto byla nakonec ochotna poskytnout pro založení takové organizace základní vstupní kapitál. Ještě je nutné doplnit, že UUA je dodnes zdaleka největší organizací sdruženou v ICUU, počtem členů je větší než všechny ostatní dohromady. Počáteční financování ICUU ze strany této velké instituce není tedy ani příliš překvapivé.

1 Informace použité v článku byly čerpány především z webových stránek <http://www.icuu.net/>, http://en.wikipedia.org/wiki/International_Council_of_Unitarians_and_Universalists, <http://uuinternational.org/networking/icuu-2/>, <http://uuwithoutborders.blogspot.cz/>.

Informace o návrhu možné reorganizace ICUU (kapitola Budoucnost) byly čerpány z otevřeného dopisu *ICUU President Letter & GREEN PAPER*, jež byl za ICUU signován prezidentem B. Kielym a výkonným ředitelem S. Dickem zaslán všem členským organizacím. NSČU byl doručen e-mailem 8. dubna 2013.

vy Mezinárodní rady unitářů a univerzalistů, jež zní:

My, členské skupiny Mezinárodní rady unitářů a univerzalistů, potvrzujeme naši víru v náboženské společenství založené na:

- Svobodě svědomí a individuálním smýšlení ve věcech víry,
 - nedílné hodnotě a důstojnosti každého člověka,
 - spravedlnosti a soucitu v lidských vztazích,
 - odpovědném spravování živého systému Země
 - a naší oddanosti demokratickým zásadám.
- Prohlašujeme, že je našimi záměry:
- Sloužit nezměrnému duchu života a lidské společnosti skrze posilování celosvětové unitářské a univerzalistické víry,
 - potvrzovat rozmanitost a bohatost našich životních tradic,
 - usnadňovat vzájemnou podporu mezi členskými organizacemi,
 - prosazovat naše ideály a zásady po celém světě,
 - poskytovat liberální náboženské modely vedoucí k dosažení lidského stavu, který potvrzuje naše společné hodnoty.

Zároveň byly ustaveny čtyři možné kategorie členství v ICUU. První a nejvyšší je kategorie řádných členů (*full members*). Členské organizace s tímto statutem musí naplňovat svou činností dlouhodobě ústavu a pravidla ICUU. Organizace s více než třemi tisíci členy mají právo mít na zasedání Rady (vrcholném orgánu ICUU, jenž bude popsán níže) dva delegáty s oprávněním hlasovat, ostatní po jednom. Myslím, že stojí za to uvést konkrétně všechny členské organizace, které patří do této kategorie – již proto, že mezi nimi je i Náboženská společnost českých unitářů. Mimo ni to jsou: Asociace unitářů a univerzalistů Austrálie a Nového Zélandu, Kanadská unitářská rada, Německá unitářská náboženská společnost, Evropští unitáři a univerzalisté, První unitářský sbor Nigérie, Valné shromáždění sborů unitářů a svobodných křesťanů z Velké Británie (tato organizace iniciovala vznik ICUU), Rada unitářských sborů v Indii,

Unitářská náboženská společnost Maďarska, Transylvánská unitářská náboženská společnost, Unitářská náboženská společnost Jižní Afriky, Asociace unitářů a univerzalistů (americká organizace), Unitářská a univerzalistická náboženská společnost z Filipín, Unitářská a univerzalistická společnost Finska, Unitářská náboženská společnost z Dánska a po jedné organizaci z Indonésie a Nizozemí. Ovšem počty členů jednotlivých organizací se velmi liší – od několika set (například my, Indonésie, Finsko, Dánsko, Afrika) přes tisíce až po stovky tisíc (USA).

Druhou kategorií jsou členové takzvané v reorganizaci nebo neaktivní (*reorganizing*) – tedy členové, kteří nejsou na přechodnou dobu schopni udržet svou činnost na takové úrovni, jakou vyžaduje plné členství – tudíž je jim pozastaveno a může být obnoveno. (V současné době do této skupiny patří organizace z Pákistánu, Polska, Španělska, Srí Lanky.)³

Třetí kategorii tvoří takzvaní prozatímní členové (*provisional members*), tedy takové náboženské organizace, které vyjádřily vůli stát se členy ICUU. Ty mohou být na určitou dobu (obvykle dva nebo čtyři roky) přijaty do této kategorie, dokud ICUU nerozhodne, že prokázaly svoji organizační stabilitu a činnost v souladu se zásadami ICUU. Prozatímní členové jsou zváni na zasedání Rady: mohou na ně vyslat delegáta, ten ale nemá oprávnění hlasovat.

Poslední typ členství představují nově se formující skupiny (*emerging groups*), tedy žadatelé o členství, kteří mají nadějně vyhlídky, že jej v dohledné době dosáhnou, ale dosud nesplňují podmínky ani pro členství prozatímní. Tyto skupiny mohou být zvány na zasedání Rady jako pozorovatelé. (Patří k nim skupiny z Rakouska, Bolívie, Konga, Kuby, Francie, Honkongu, Itálie, Keni, Mexika.)

Organizace s podobnými cíli, jako má ICUU, které ale povahou své ústavy nemají nárok na plné členství nebo si nepřejí být řádnými členy, se mohou stát přidruženými členy ICUU. Žádost musí být schválena na zasedání Rady.

³ Zvláštním případem je Rusko – zdejší organizace byla sice zakládajícím členem ICUU, ale bohužel musela být vyřazena z důvodu přetrvávajícího nedostatku činnosti.

ICUU je sdružením organizací, nemá tedy individuální členy. To proto, že jí jde v principu o společenství, shromažďování se a sdílení. Kdo by se chtěl připojit, musí patřit k nějaké skupině, či ji založit. Celkový současný počet členů (v součtu členů jednotlivých organizací sdružených v ICUU) je cca půl milionu. Nejstarší členské organizace, tedy maďarská a transylvánská, mají kontinuální historii delší než čtyři sta let, některé anglicky mluvící přes dvě stě let, ovšem mnohé jsou naopak velmi mladé. Členské skupiny pocházejí z více než dvaceti zemí.

VEDENÍ A ČINNOST MEZINÁRODNÍ RADY UNITÁŘŮ A UNIVERZALISTŮ

Rada se skládá se z delegátů jmenovaných členskými organizacemi a zasedá každé dva roky. Hlavním předmětem těchto jednání je programová a ekonomická situace, tedy dozor nad plněním programu, určování nových programových směrů a priorit, projednávání a schvalování rozpočtu a účetních uzávěrek. Hlavním cílem je rozvíjet silnější vazby mezi skupinami a poskytovat si navzájem pomoc a podporu. V současné době bývají zasedání Rady (*Council Meetings*) spojovány s konferencí. Poslední takové zasedání se konalo v únoru 2012 na Filipínách, poprvé mimo Evropu a Severní Ameriku. Pro nás je zajímavé zmínit, že v roce 2003 byla místem konání tohoto bienálního jednání Praha. (Sešlo se zde devatenáct delegátů zastupujících třináct členských organizací a mimo jiné se zúčastnili i Květinové slavnosti.)

V dvouletých cyklech mezi zasedáními Rady řídí organizaci výkonný výbor, složený z prezidenta, viceprezidenta, tajemníka, hospodáře a dalších tří členů, za pomoci týmu dobrovolníků z celého světa.

Aktuální rozpočet je umisťován na web, ovšem nyní je bohužel ještě z předešlého období. Na webových stránkách ICUU lze najít i některé významnější promluvy, například *Globální unitářství*, promluvu rev. Briana Kielyho, který je současným prezidentem, z roku 2007.

V roce 2007 bylo také přijato prohlášení o poslání ICUU: *Budovat vztahy prostřednictvím komunikace a spolupráce; rozvíjet duchovní společenství mezi členskými skupinami a jejich vůdci; vyhledá-*

vat nové a vznikající skupiny a starat se o jejich rozvoj; pěstovat naši unitářskou a univerzalistickou víru pro vzájemnou inspiraci, rozvoj a růst.

Činnost ICUU je financována z příspěvků národních skupin, jejichž výše je určovaná podle počtu členů, které dotyčná organizace ohlásí. Existují dvě úrovně výše poplatků, jež zohledňují rozdíly mezi rozvojovými a rozvinutými zeměmi.

Mezi lety 1995–2005 se Rada značně rozrostla a začala organizovat také například programy mládeže a různá sympozia a konference, čímž pomáhá v rozvoji skupinám ze zemí, kde unitářství zatím nemá pevné kořeny. Velmi úspěšné byly například takzvané „vůdcovské konference“ (*Leadership Conferences*) pořádané v oblastech, kde je koncentrováno více nově se rozvíjejících skupin, jež usilují o to stát se členy ICUU. Tým vyškolených vedoucích z celého světa zde vždy několik dní vedl sérii seminářů věnovaných zejména rozvíjení vůdčích schopností, komunikaci, dějinám unitářství a univerzalizmu, ale například i teologii, filozofii, umění, včetně pořádání duchovních shromáždění a kroužků pro duchovní. Při všech programech bývají zohledňována i specifika kultur této oblasti. Tyto konference byly uspořádány v Keni, Indii a Argentině.

V nepravidelných intervalech jsou pořádána i teologická sympozia, pojímaná jako setkání myslitelů a laických i ordinovaných duchovních. Jejich smyslem je prohloubení chápání a pojetí společné víry, program je formální i neformální a zatím se uskutečnila tři.

Velmi zajímavou pravidelnou aktivitou ICUU je internetový projekt Světlo kalicha (*Chalice Lightning*), pod kterým je v rámci ICUU každý měsíc prezentován krátký text (zamyšlení, meditace), dodaný jedním z duchovních některé organizace sdružené v ICUU. Tento text je uveden zpravidla ve dvou verzích, v angličtině a v originálním jazyce, a jeho smyslem je být inspirací pro každé společenství, které by chtělo touto cestou těsněji sdílet mezinárodní provázanost ICUU. Tyto krátké texty nebo jejich témata pak mohou být využity při lokálních shromážděních a podobně. Na webových stránkách ICUU je archiv těchto měsíčních čtení od roku 2003, nové jsou zájemcům rozesílány internetem –

stačí se zaregistrovat k odběru, nebo se objevují na webu <http://uuwithoutborders.blogspot.cz/>. V době dokončování tohoto čísla časopisu zde bylo vyvěšeno již sto sedmnácté „čtení“, tentokrát od kanadských unitářů, přeložené díky dobrovolníkům do dalších pěti jazyků. Pro zajímavost uvedme jeho přibližné znění v češtině:

SVĚT

Kéž je svět – který je ve svém životě jedinečný, sytý modrý zážrak rotující v nekonečné noci prostoru, svět, který je celistvý ve své provázanosti a křehkosti – také sjednocený v našich srdcích, myslích i činech. – Charles Eddis

(Předchozí, tedy dubnové, sto šestnácté čtení bylo z Indie, originálně publikované v jazyce khasi.)

BUDOUCNOST

V únoru 2013 se v New Yorku sešel výkonný výbor ICUU, na jehož jednání byli navíc pozváni dva externí konzultanti, jeden pro získávání finančních prostředků a druhý pro organizační rozvoj. Důvodem byla snaha zareagovat na proměnu, kterou ICUU prodělala v posledním desetiletí, a najít cestu, jak její vedení přizpůsobit nově se objevivším potřebám. Díky růstu členů a jejich očekávání od ICUU (odborné poradenství, nejen obecná podpora) se jeví čím dál nezbytnější uvažovat o změně dobrovolnického systému, který v ICUU funguje od jejího založení, směrem k jeho postupné profesionalizaci. Také náplň činnosti samotného výkonného výboru by měla projít revizí, stejně jako struktura celé Rady. Výkonný výbor proto připravil na onom únorovém jednání základní návrh nazvaný *Green Paper*, na jehož základě chce napříč všemi členskými organizacemi vyvolat diskuse o tom, zda a jak ICUU restrukturalizovat, aby lépe plnila své poslání. Tento návrh byl pak nejužším vedením Rady rozeslán všem členům s prosbou o zpětné zaslání komentářů, nápadů a názorů, na jejichž základě by měl výkonný výbor vypracovat konkrétní podklad k projednání pro Council Meeting v roce 2014. (Podněty z členských organizací jsou přijímány a shromažďovány do 1. července 2013.)

V odůvodnění této výzvy mimo jiné stojí: Model Rady byl původně tvořen s důrazem na demokracii, proto bylo mnoho věcí založeno na práci sítě dobrovolníků. Jenže role ICUU se od té doby změnila a povolna se z ní stává organizace, která se bez služeb placených profesionálů neobejde. Stejně tak výkonný výbor měl být původně orgánem především reprezentujícím geografické a kulturní rozmanitosti členské základny ICUU, jenže se musí stále více věnovat činnostem typu plánování budoucích strategií, hodnocení programů a generování finančních prostředků, což vyžaduje v mnoha ohledech odborné znalosti. Proto by v budoucnu mohla být dáována přednost zastoupení odborníků. Výkonný výbor považuje dále za nutné zjednodušit strukturu členství a upravit způsob jednání Rady – to zejména s ohledem na současný výrazný rozvoj oblasti komunikačních technologií, jež dnes dovolují relativně snadné jednání na dálku (on-line). Jejich používání v Radě by mohlo přinést například výraznou úsporu v nákladech na cestování delegátů.

Ve výzvě je uveden i první návrh změn vypracovaný výkonným výborem. Je navrženo:

- Zavést pouhé tři úrovně členství (plné, vznikající, přidružené),
- přezkoumat frekvenci a charakter zasedání Rady,
- upravit požadavky na delegáty Rady a jejich činnost,
- nově definovat role a pozice zaměstnanců ICUU.

K tomu, aby mohly být tyto návrhy důkladně prodiskutovány a případně uvedeny do praxe, bylo rovnou navrženo prodloužit mandát stávajícího výkonného výboru na další dva roky, aby mohl dokončit začaté systémové změny. To by se stalo zvláštním dodatkem k ústavě, který bude předložen k projednání na zasedání Rady v roce 2014. Současný výkonný výbor by byl rovněž pověřen návrhem komplexní revize ústavy a stanov k projednání na dalším zasedání Rady, které se bude konat v roce 2016.

Tyto navržené výrazné změny ve struktuře i činnosti ICUU mají svoji logiku a jeví se jako opodstatněné. Ovšem na to, zda budou opravdu realizovány, si budeme muset ještě počkat.

Kristýna Ledererová Kolajová

Liberální náboženství – pauza, chod nebo rychle vpřed?

Pavel Sedlák

Takto se jmenovala regionální konference asociace IARF konaná v Nizozemí v červenci 2012. K dobré atmosféře přispěla výborná organizace ze strany holandských organizátorů, konferenční centrum Mennorode v obci Elspeet i samotné Holandsko. Když při jízdě vlakem na zastávkách vidíte velká „parkoviště“ jízdních kol, vzpomenete si na cestopisy Karla Čapka. Nebo když vás při výletu na polder průvodce poučí, že ten motorový člun, kvůli němuž se zvedl most a zastavil se provoz na dálnici, má přednost, protože je to tradice, začnete chápat, že Holandsko má své kouzlo. Sice zde nejsou hory, ale země je protkaná vodními cestami, spousta lidí jezdí na kole. V okolí Mennorode mne příjemně překvapily lesy a vřesoviště, centrum si zakládá na ekologii a alternativním přístupu k životu.

Jeden z typických dopravních prostředků v Holandsku – kolo. (Foto P. Sedlák.)

Sešli se zde unitáři, protestanti, židé, lidé z různých koutů světa spojení idejí liberálního náboženství. V osobě pana Arbena Sulejmanihho se k IARF připojila komunita beктаšů z oblasti Makedonie. IARF je anglická zkratka pro Mezinárodní asociaci pro náboženskou svobodu, což je organizace sdružující liberální náboženské společnosti a jednotlivce. U zrodu IARF stojí v roce 1900 v Bostonu američtí unitáři

a pravděpodobně jde o nejstarší mezináboženskou organizaci této planety.¹ Vzhledem ke své tradici má IARF také určitý status v OSN, avšak je otázkou, zda má sílu jej využít. Je škoda, že liberální náboženství nejsou (a asi v dohledné době nebudou) masovou záležitostí, přestože tolerance je nejvýše potřebná a přestože ná-

¹ Podrobněji o IARF viz Tvůrčí život 1, 2012, č. 0, s. 21–26. (Pozn. red.)

... A druhý charakteristický dopravní prostředek, tedy loď.
Oba dva šetrné k životnímu prostředí.
(Foto P. Sedlák.)

boženská svoboda je v mnoha oblastech světa hrubě potlačována. Nejen v Čechách a na Moravě stojíme před otázkou, jakým způsobem pokračovat ve své činnosti. V úvodu konference zazněla myšlenka, že vzhledem k našemu malému počtu si nic nedobudeme „křičením“, že musíme použít „sílu ticha“.

Konferenci provázely bohoslužby vedené duchovními různých skupin IARF, například paní Zsusanou Bárhovou z Rumunska nebo Nedkem Popovem z Bulharska. Závěrečnou mezináboženskou bohoslužbu vedl pan Shlomo Alon z Izraele.

V zahajovacím bloku měl profesor Meerten B. ter Borg přednášku nazvanou *Dělejme roznožky*, ve které hovořil o napětí, jež vzniká kvůli potřebě zachovat vlastní náboženskou tradici a současně být tolerantní k náboženským tradicím druhých. V současném globalizovaném světě se nevyhnutelně stále častěji setkáváme s náboženskými rozdíly. Profesor Borg zde vyzval k důslednému, snad až radikálnímu náboženskému liberalismu. Pokusím se volně citovat dvě myšlenky z úvodního bloku: 1. *Jako liberálové si samozřejmě ceníme hodnot druhých lidí, ale současně máme povinnost pečovat o vlastní hodnoty, nemáme být „rohožkou přede dveřmi“.*

2. *Právě jasné vědomí vlastních hodnot nám dává možnost nebát se rozdílů, ale nechat se rozdíly inspirovat.*

Hlavním tématem konference bylo „vedení“, ve smyslu zamyšlení se nad tím, co dnes znamená být „progresivní“ v oblasti náboženství a jakým způsobem lze efektivně vést a přitom zachovat liberálnost, jak vdechnout liberálnímu náboženství nový život v dnešním světě, jehož velká část se obrací spíše k „tradici“ ve formě náboženských dogmat a zneužívání náboženství jako záminky k rozbrojům. Profesorka Anne Ruth Mackorová přirovnala vedení lidských kolektivů ke způsobu obhospodařování zahrady. Na jednom pólu je trávník zastřižený na tři centimetry a všechno nalinkované do posledního detailu, na druhém zanedbaná zahrada zarostlá plevellem. Liberální pojetí by mělo usilovat o „přírodní zahradu“.

Profesor Bram Rutgers van der Loeff zabrousil do oblasti ekonomiky velkých organizací. Když vědci zkoumali „trvale úspěšné“ společnosti, vynikající v DJSI (Dow Jonesově ukazateli dlouhodobé stability), nenašli kýženou „technologii úspěchu“, ale zjistili že tyto společnosti jdou vlastní cestou a že jejich strategie nevychází z materialistické definice cílů.

• *Johnson & Johnson*: „Naše společnost chce zmírňovat bolest a nemoci, naše hierarchie zodpovědnosti je: na prvním místě zákazníci, na druhém zaměstnanci, na třetím lidská společnost jako celek, na čtvrtém akcionáři.“

• *MERCK*: „Předmětem našeho podnikání je ochrana a zlepšování lidského života. Všechna naše činnost musí být hodnocena podle úspěšnosti dosahování tohoto cíle.“

• *SONY*: „Zažívat čistou radost pocházející z pokroku aplikace a inovace technologií sloužících široké veřejnosti. Pozdvihnout japonskou kulturu a národní prestiž.“

• *FORD*: „Lidé jako zdroj naší síly. Výrobky jako koncový výsledek našeho úsilí. Zisky jako nezbytný prostředek a měřítko našeho úspěchu.“

Skupinovým členem IARF se nedávno stala makedonská větev súfijského řádu bektašů. Pan Arben Sulejmani přednesl zprávu o po-

tlačování bektašské komunity v Makedonii. Bektašové jsou alevitskou odnoží islámu, vycházející z učení tureckého světce Hadžiho Bektaše. Jedná se o starobylou komunitu, avšak s mnoha liberálními prvky. Člověk se například nestává součástí řádu automaticky tím že se narodí, může být přijat až v dospělosti, na základě vlastního rozhodnutí. Komunita zachovává tradiční pravidla vstřícnosti k hostům, snaží se o čistotu činů, jazyka, těla a mysli, usiluje o soužití různých náboženství v harmonii. V dnešní době v Makedonii bohužel naráží na znevýhodňování proti ostatním náboženským organizacím.

IARF je otevřenou organizací, ke které patří jako skupinový člen také NSČU – čeští unitáři. Pokud vás IARF zaujala, můžete se na stránkách IARF.net dozvědět více, případně se přihlásit k individuálnímu členství. Je zde k dispozici i automatický překlad od firmy Google pro ty, kdo nevládnou angličtinou.

Ekonomie náboženství – nonsens, provokace, nebo důležité a smysluplné spojení?

Rozhovor s Pavlem Chalupníčkem

Ing. Pavel Chalupníček, Ph.D., (nar. 1981) vystudoval obor hospodářská politika na Národohospodářské fakultě Vysoké školy ekonomické v Praze. Přednáší na katedře institucionální ekonomie VŠE, vede zde kurzy věnované neziskovému sektoru a ekonomické analýze náboženství. Ve volném čase studuje teologii na Institutu ekumenických studií Evangelické teologické fakulty UK. V tomto akademickém roce pobývá na výměnném studijním pobytu na Katolické univerzitě v belgické Lovani.

České registrované církve a náboženské společnosti, ať jsou staré několik staletí, či pouhá desetiletí, čeká v současné době velmi pravděpodobně jeden z přelomových okamžiků jejich dějin. Pokud nedojde k nějakému nečekanému právnímu zvratu, prodělají totiž v následujících letech zásadní změnu ve financování své činnosti. Podle zákona č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi, by jim měl být vrácen některý majetek, o nějž v období od 25. února 1948 do 1. ledna 1990 neprávem přišly, a mimoto jim budou vyplaceny i určité finanční kompenzace určené zákonem. Ovšem zároveň s tím dojde během následujících sedmácti let i k takzvané odluce od státu, což znamená, že jim bude postupně snižován státní příspěvek na provoz, až zůstanou na státu finančně zcela nezávislé.

Na jednu stranu je to jistě zadostiučinění a po dlouhých letech vítězství práva, na stranu druhou přibude dotčeným církvím a náboženským společnostem velká starost a nová zodpovědnost. Budou muset v mnohem větší míře než dosud rozumně hospodařit se svým majetkem – i s ohledem na svou budoucnost. V naší republice tak aktuálně velmi roste důležitost spojení náboženství a ekonomické vzdělanosti. V této souvislosti je zajímavé, že na Vysoké škole ekonomické je již několik let studentům otevřen mimosemestrální kurz Ekonomie náboženství, zaměřený právě na tuto problematiku. Jeho odborný garant Pavel Chalupníček poskytl našemu časopisu k tématu spojení ekonomie a náboženství rozhovor.

Kdy a proč se předmět ekonomie náboženství stal součástí studijního programu nabízeného katedrou institucionální ekonomie VŠE? Vy jste jeho garantem a přednášejícím zároveň – bylo jeho zavedení Vaší iniciativou?

Ano, ten kurz byl můj nápad. Začal jsem ho vyučovat zhruba před třemi lety. Dlouhodobě se zajímám o témata na hranicích ekonomie a zároveň studuji teologii, takže mi propojení mezi náboženstvím a ekonomikou přišlo zajímavé a možná ne až tak překvapivé, jak se z vnějšího pohledu může zdát.

Co přesně je obsahem tohoto kurzu?

Mluvíme v něm například o tom, jak náboženské postoje lidí ovlivňují jejich ekonomickou aktivitu, jestli jsou například protestanti pracovitější a spornější, jak říkal německý sociolog Max Weber. Nebo o tom, jestli se církev podobá firmě a jaké jsou mezi nimi rozdíly. Nebo proč se vůbec lidé stanou věřícími – je to vědomé rozhodnutí, nebo hraje vliv třeba jejich rodina, proč dochází ke konverzím mezi denominacemi, co náboženství lidem přináší, co mají společného světci, proč existuje nábožensky motivovaný terorismus a podobně. Ekonomie

je věda o rozhodování lidí a podobné rozhodování probíhá ve všech sférách lidské činnosti, tedy i v oblasti náboženské.

Máte představu, zda je podobný předmět vyučován i na jiných českých univerzitách? Měl tento předmět a osnova jeho přednášek nějaký vzor (například ze zahraničí), nebo je vytvořený na míru přímo ke vzdělávací koncepci katedry institucionální ekonomie?

Pokud vím, v České republice se nikde jinde nic takového neučí. Víím o podobných kurzech, které existují v Itálii nebo v Německu, ale u nás ne. Inspirace v tomto případě přichází zpoza oceánu, ze Spojených států. Tam se náboženství řeší i mezi ekonomy a většina literatury, která k tématu ekonomie náboženství existuje, je anglosaského původu. Samozřejmě mezi Českou republikou a Spojenými státy je z náboženského hlediska obrovský rozdíl, proto bylo nutné kurz přizpůsobit domácím podmínkám – například zatímco v Americe se předpokládá, že studenti mají sami s náboženstvím nějakou zkušenost, u nás je nutné začít tím, že se bavíme o tom, co vůbec náboženství je. Pokud jde o koncepci naší katedry, tak máte pravdu, máme více kurzů, které jsou poměrně neortodoxní a progresivní. Bohužel současný děkan Národohospodářské fakulty pan Ševčík takovému přístupu příliš nepřeje, což možná někteří z vašich čtenářů zaregistrovali v médiích, takže si nyní většina z nás hledá nové působiště.

Jaký je o kurz mezi studenty zájem?

Stabilně kurz každý semestr absolvovalo asi deset až patnáct studentů, což pokládám vzhledem k jeho úzkému zaměření a tomu, že jde o kurz volitelný, za úspěch. Kurz probíhal formou semináře, to znamená, že se v něm na poměry českého vysokého školství poměrně hodně diskutuje – což je přínosné i pro mě, dozvědět se, co si studenti myslí a jak se na určité problémy dívají.

Co je vlastně smyslem kurzu, má studentům jen rozšířit obzor ekonomické vzdělanosti, nebo je cílen i na praktické využití například v náboženské sféře?

Ten kurz je určen především studentům teoretické ekonomie a přesně jak říkáte, jeho hlav-

ním smyslem je především rozšířit jim obzor. Řada z nich má pocit, že když vystudují ekonomii, tak se mohou vyjadřovat úplně ke všemu. Stačí se jen podívat do médií a uvidíte, že většina „mluvících hlav“ či různých ekonomických analytiků dnes trousí názory na kde co, od globálního oteplování až po délku minisukní. Já se snažím suverenitu našich studentů trochu nabourávat tím, že konfrontuji závěry ekonomů třeba se závěry sociologů, které jsou často diametrálně odlišné. A potom diskutujeme o tom, proč si ekonomové myslí něco jiného. Čili kromě toho, že si rozšíří obzor v oblasti náboženství, jsou zároveň nuceni vypořádat se s tím, že ne všichni vždy s ekonomy souhlasí.

Máte představu o tom, zda někteří ze studentů, jež absolvovali tento kurz, následně uplatnili v něm nabyté poznatky v praxi? Případně zdali se někdo do kurzu zapíše rovnou se záměrem využít zde získané vědomosti v práci pro konkrétní náboženskou organizaci?

Pokud vím, někteří z absolventů jsou zároveň aktivní i v různých církevních organizacích. Naše hodiny jsou pak o to zajímavější, že mohou konfrontovat své praktické zkušenosti s tím, co o fungování těchto organizací říká ekonomie. Občas se názorově potkáme, občas mají pocit, že je ekonomická teorie úplně mimo. Zažil jsem i pár případů, kdy někteří věřící studenti pokládali třeba přirovnání církve k firmě téměř za svatokrádež – ale i takové situace jsou zajímavé, protože je to konfrontuje s odlišným způsobem myšlení a přiměje je to formulovat nějaké protiargumenty. A to je myslím užitečné pro každého.

V úvodu kurzu je probírána i historie ekonomie náboženství – kdy vlastně tato vědní disciplína, smím-li to tak nazvat, vznikla?

Striktně vzato je to záležitost až posledních pár desetiletí, první sociologové a ekonomové, kteří se rozhodli zkoumat náboženství ekonomickou perspektivou, působili někdy v osmdesátých letech minulého století. Ale úvahy o tom, proč jsou někteří lidé věřící a jiní ne, nebo o tom, jak fungují náboženské organizace, jsou samozřejmě mnohem starší – první zá-

rodky ekonomizujícího přístupu najdete třeba u Blaise Pascala nebo Adama Smitha již v době osvětenství.

Patří do ekonomie náboženství i marketing, tedy propagace, reklama a podobně? – V dílčích tématech kurzu jsem našla například přednášku ke konkurenci na “náboženském trhu”, ale toto nikoli. Mám ovšem za to, že zvolení vhodné formy propagace v rámci ekonomického chování té které náboženské organizace bude pro její budoucnost a moderní pojetí klíčové. Co si o tom myslíte?

O marketingu mluvíme spíše okrajově, například v souvislosti s tím, co je cílem náboženských organizací. Jde jim primárně o to maximalizovat tržní podíl třeba tím, že provádějí různé misijní aktivity? Nebo jim spíše jde o něco jiného a marketing je podružný? Rozdíl bude mezi různými náboženstvími – křesťanství a islám jsou misijně zaměřené, ortodoxní judaismus nebo hinduismus obvykle nikoli. Proto v případě křesťanství bude marketing hrát roli zřejmě větší než v případě judaismu. A pak samozřejmě záleží na tom, co je marketing. Ježíš chce po křesťanech, aby byli vzorem pro ostatní – i to je svým způsobem marketing: inzerujete podstatu svého náboženství tím, jak žijete. Tedy je-li řeč o marketingu, nemusí jít nutně jen o billboardy nebo klasickou reklamu.

Tu otázku jsem myslela spíš ve smyslu, jehož jste se dotkl v druhé části odpovědi: tedy že dříve bylo (například v evropském kontextu) samozřejmostí být věřící – alespoň formálně, a církve se tehdy nemusely příliš snažit o vlastní prezentaci. Ovšem vezmeme-li v potaz dnešní situaci v České republice, je běžný opak, tedy nebýt věřící, nebo přesněji nehlásit se k žádnému organizovanému náboženskému společenství. Tato společenství se tedy musejí snažit zaujmout, prezentovat se navenek, a využívat zřejmě asi i nástrojů prezentace, propagace v moderním slova smyslu. Nebo myslíte, že to není nutné? Ptám se tak úmyslně, s ohledem na to, že například unitářství (k němuž se pravděpodobně hlásí většina našich čtenářů) je náboženství v naší republice mladé, před druhou světovou válkou se poměrně dynamicky rozvíjející, ovšem

po roce 1989 začínající téměř znovu – a tak vím, že otázku své propagace (v dobrém slova smyslu) vnímá jako dost zásadní. A myslím, že v tom není ojedinelé. Mohou v tak specifické oblasti, jako je duchovní, zafungovat nějaké obecné ekonomické principy?

Určitě mohou. Chcete-li dát veřejnosti najevo, že existujete, reklama může být dobré řešení. Nemělo by to ale zůstat jen u ní. Lidé jsou obecně vůči reklamě skeptičtí a neberou moc vážně to, co se v ní dozvědí. Takže na první upoutání pozornosti stačí, ale dál už je zapotřebí něco víc. Když se vám podaří přitáhnout pozornost na nějakou akci a přijdou tam lidé, kteří se o unitářích chtějí dozvědět něco více, musíte se jim nějak věnovat – a v českém kontextu obvykle platí, že příliš málo i příliš mnoho pozornosti škodí. Když si jich nebudete všimát, za chvíli zklamaně odejdou. A naopak, když si jich budete všimát příliš, můžete je vyděsit, zejména pokud nemají s náboženstvím žádnou předchozí zkušenost. Zároveň je nutné prezentovat něco konkrétního – co děláte a proč to pokládáte za důležité. Na to lidé obvykle slyší více, než když se s nimi pustíte hned na prvním setkání do nějakého hlubokého teologického rozhovoru. Čili pouze na virtuální realitě reklamy se fungující organizace postavit nedá – to platí pro firmy i pro náboženské organizace.

Téma ekonomie náboženství je u nás v současnosti poměrně aktuální v souvislosti s připravovanými církevními restitucemi. Jaký máte názor na schválenou podobu vyrovnání se státu s církvemi?

To je složité téma. Osobně si myslím, že nějaká forma vyrovnání byla nutná. Co se mi moc nelíbilo, byl způsob, jakým se o ní diskutovalo, či lépe řečeno nediskutovalo. Představitelé církví podle mého názoru zvolili nešťastné silové řešení a zákon o vyrovnání protlačili za pomoci některých spřízněných politiků, ale komunikaci s veřejností o tom, proč je to nutné, nebo o způsobu provedení vyrovnání, hrubě podcenili. Měli usilovat o kompromis a souhlas všech demokratických politických stran, i za cenu ústupků. Takto hrozí, že po příštích volbách se tato citlivá kapitola bude znovu otvírat. Česká společnost je ve vztahu k církvím velmi

podezřívavá a bohužel situace kolem vyrovnání potvrdila řadu předsudků, které v českém povědomí dřímají už někdy od Bílé hory: „Círk-vím jde především o majetek.“ To, že v médiích ještě před schválením restitucí proběhla odmítavá petice křesťanských osobností, ukazuje, že diskuse byla podceněna i uvnitř samotných církví. Prosazení restitucí pomocí zákulisního lobbvání u politiků, nikoli přesvědčením veřejnosti, bylo možná efektivní z krátkodobého hlediska, ale dlouhodobě se církvím může vymstít – ostatně, když se podíváte na to, jak jsou na tom u nás církevní organizace s důvěrou veřejnosti podle posledních průzkumů, hlouběji už snad ani klesnout nemohly. A to se bude velmi obtížně napravovat.

Kurz uzavíráte přednáškou věnovanou budoucnosti náboženství a analýzám a interpretacím posledních trendů v jeho vývoji. Dojde (nebo dochází) podle Vás ve společnosti k nějakým zásadnějším změnám, na něž by měla organizovaná náboženská společenství reagovat, případně dochází k nějakým zajímavým změnám trendů v náboženství obecně?

Budoucnost nikdo neumí předpovídat s jistotou. Ekonomická teorie obecně dochází k závěru, že náboženství se bude lépe dařit tam, kde bude odděleno od státu a bude nezávislé na státních penězích. V takové situaci budou věřící mít motivaci se sami zapojovat do náboženských aktivit, protože si uvědomí, že se o ně nikdo nepostará a co si neudělají sami, to mít nebudou. Důležitým faktorem, který podporuje živost náboženství, je i konkurence – čím

větší výběr v oblasti náboženství člověk má, tím více se jednotlivé církve musejí snažit, aby si své věřící udržely. Obvykle se uvádí srovnání USA, kde je náboženství na státu nezávislé a poměrně prosperuje, s kontinentální Evropou, kde naopak řada států náboženství dotuje a náboženství, alespoň ta tradiční, skomírají.

Na závěr si dovolím položit otázku trochu mimo předchozí problematiku, ale vázanou k dalšímu tématu tohoto čísla časopisu: Myslíte si, že by náboženské organizace (zejména ty tradiční) mohly a měly výrazněji využívat nejnovější komunikační média (internet, sociální sítě a podobně), nebo je to pro jejich další vývoj podružné?

Je-li například podstatou křesťanství šíření evangelia, pak je celé křesťanství založené na komunikaci. Bez ohledu na to, jakým kanálem tato komunikace probíhá – ať je to tradiční tištěné slovo, nebo rozhlas, nebo internet. O tom myslím není sporu. V čem jsou sociální sítě zrádné, je jejich pomíjivost a povrchnost – jak chcete vměstnat seriózní náboženský vzkaz do sto čtyřiceti znaků na Twitteru, aniž by to bylo klišé typu „Ježíš vás všechny miluje!“? To je jádro problému: nikoli zda komunikovat, nebo ne, ale spíše jak. Paradoxně tak může být v době přetížené elektronickým šumem lepší zaměřit se na jiné formy komunikace – třeba na osobní setkání a rozhovor lidí v komunitě. To, že někomu podáte ruku v kostele, je možná dnes mnohem významnější vzkaz, než cokoli co byste byli schopni napsat do blogu a pověsit na internet.

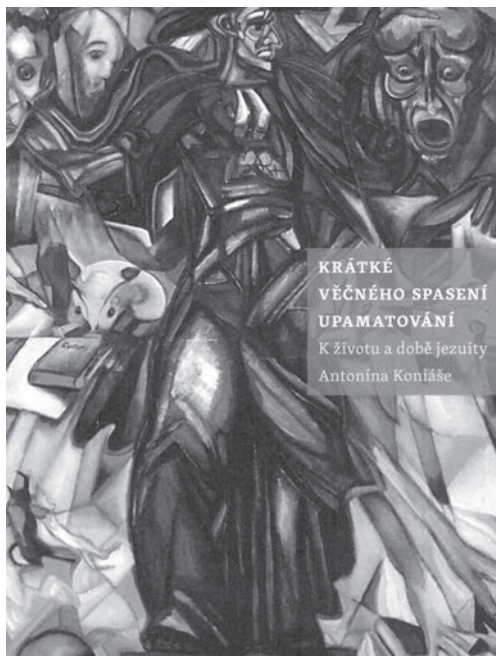
Krátké věčného spasení upamatování

K životu a době jezuity Antonína Koniáše (*knižní anotace*)

To jméno zná v naší zemi snad každý. Koniáš – symbol represí proti svobodě víry a vzdělanosti, obraz knih pálených na hranici. Ovšem trůfám si odhadnout, že tím povědomí o páteru Antonínu Koniášovi mnohdy končí. Možná by leckdo váhal již nad tím, do kterého století jeho působení vlastně zařadit, o znalosti dalších okolností jeho života nemluvě. Navíc utváření veřejného názoru na něj příliš nepomohl ani klasik české literatury Alois Jirásek, který jeho postavu vylíčil ve svém historickém románu *Temno*; přesněji řečeno Jiráskův román zneužili ve svém černobílém výkladu dějin komunisté. Oproti tomu, pokud bychom hledali emočně nezkraslený pohled na Koniášův život a činy, narazili bychom na překvapivou prázdnotu. V letošním roce však vznikla na půdě Akademie věd české republiky za spolupráce Filozofického ústavu, Historického ústavu a Ústavu pro českou literaturu velmi zajímavá kniha, sborník příspěvků, jehož autoři zpracovali objektivní zhodnocení této osobnosti včetně kontextu doby, v níž žila.

Hned v úvodu však musím dodat, že kdo by čekal nějaké senzační odhalení ve smyslu vypátrání nějakého „nového Koniáše – přítele české kultury“, tak se nedomá. On skutečně byl horlivým misionářem, který ve své práci často zacházel dál, než musel. Ale dozvíme se i o dalších stránkách jeho osobnosti: například že byl člověkem pevné vůle, skromný až asketický, výborný znalec lidské duše, navíc nadaný řečnickým uměním, takže mnozí posluchači jeho misijních kázání se pod vlivem jeho projevu obraceli na „pravou víru“ naprosto dobrovolně. Byl také autorem zajímavé, samozřejmě katolické poezie.

Pravděpodobně prvním Čechem, který se živě a komplexně zajímal o Koniášovu osobnost a Koniáš se dokonce v mnoha ohledech

stal jeho oblíbencem, byl počátkem 20. století umělec a velký znalec českého baroka Josef Váchal. Váchalovi se dokonce podařilo shromáždit Koniášovo kompletní vydané literární dílo, v době kdy například Klementinum vlastnilo jen jeho torzo. Sám také některé z Koniášových děl přepsal a ilustroval. Kapitola, která je věnována tomuto zvláštnímu vztahu (Váchal – Koniáš) je asi nejzajímavější částí knihy.

Velkým pozitivem tohoto sborníku je pak pestrost zde zveřejněných pohledů na Koniáše a působení jezuitských misí na našem území, včetně připomenutí a zhodnocení obrazu, který byl o tomto knězi vytvořen prostřednictvím novodobého umění. Vznikla tak publikace, která by v kontextu současné české vydavatelské produkce k dějinám náboženství neměla být přehlédnuta.

Kristýna Ledererová Kolajová

Má rodina a Unitaria

Vzpomínky k prvním čtyřem dekádám českého unitářství

Livie Dvořáková

Můžeme Vaše vzpomínání otevřít tím, co Vás přímo pojí se vznikem českého unitářství – tedy osobností a rodinou Vašeho dědečka?

Můžeme, ovšem mám-li začít vzpomínáním na dědečka, tedy Norberta Fabiána Čapka, pak si musím vypomoci tím, co vím jen zprostředkovaně – především z vyprávění mé maminky, Čapkovy dcery. (Má maminka Bohdana byla třetí nejstarší z celkem jedenácti Čapkových dětí.) Sama jsem totiž znala dědečka Čapka, který v roce 1942 zahynul v koncentračním táboře, vlastně jen z vyprávění. Sice mám jednu fotografii, kde jsem s ním jako miminko, ale bohužel si ho vůbec nepamatuji.

Karel Hašpl se svými dětmi (dceru Livii drží v náručí) a tchánem N. F. Čapkem v Davli, léto 1940.
(Foto archiv L. Dvořákové.)

Je asi známo, že N. F. Čapek se po vystoupení z katolické církve v dobách svého mládí a duchovního hledání hlásil k baptizmu. (Však také v rodinném archivu z té doby byla rukopisná knížka jeho raných veršů psaných v baptistickém duchu, plných Krista, naprosto nepodobných jeho pozdějším, zralým duchovním textům.) Čapkova rodina v souladu s tím byla nejprve držena přísně baptisticky, a to včetně dětí, které například nesměly chodit do biogra-

fu. Dědeček se plně věnoval své práci, činnosti pro veřejnost, a rodina byla v tomto ohledu až druhá v pořadí. Navíc, abych byla objektivní, určitě pro dědečka nebylo snadné žít z jediného příjmu tolik dětí. Když bylo mé mamince sedm let, zemřela její maminka, Čapkova první žena. N. F. Čapek tehdy zůstal sám se sedmi vcelku malými dětmi, takže bylo jasné, že se musel co nejdříve znovu oženit. Vzal si Marii Zrůstovou, blondýnku, která krásně zpívala – ve sboru na kůru v kostele. S ní měl následně další tři děti (Zoru, Gabrielu a Jeronýma), které byly Marií oproti nevlastním dětem poněkud protěžované, což ovšem Čapek asi nevěděl. Vždyť pohromadě se jako rodina vídali velice málo, jedli například společně jen v neděli, jinak N. F. Čapek v podstatě pořád pracoval.

Se svou druhou paní a všemi dětmi pak před první světovou válkou odjel do Ameriky. Zde se jim narodila ještě dcera Vlasta, jež ovšem jako malá nešťastnou náhodou zemřela. Její maminku tahle tragická událost velmi zasáhla, od dcerčiny smrti začala churavět, psychicky i fyzicky scházet, až záhy skonala i ona. N. F. Čapek se poté v USA seznámil s Marií (Májou) Oktábovou, která se později stala jeho třetí manželkou. Spolu měli jediného syna Lubora.

Tato léta v Americe byla podle vyprávění mé maminky báječným obdobím. Děti už byly starší, v Americe chodily do škol a na kurzy a také si některé ze starších samy vydělávaly. Jako sourozenci měli výbornou partu, k níž se postupně přidávali kamarádi a kamarádky a posléze i budoucí životní partneři, chodili společně na výlety, zkrátka bývalo jim veselo. To trvalo zhruba sedm, osm let, a není divu, že některé děti pak – když se v roce 1921 Čapkovi vraceli do Československa – v Americe zůstaly.

Po návratu do vlasti stál Čapek u zrodu českého unitářství a všichni členové jeho rodiny, co se vrátili z Ameriky, také do Unitarie chodili. Ovšem zájem o teologické věci a duchoven-

skou činnost zdědil po Čapkovi jej jeden jediný z nich – má maminka.

V této době se také potkali Vaši rodiče, že?

Ano, tehdy se k Čapkovi jako mladý hoch dostal Karel Hašpl, můj tatínek. Nevím přesně, jakým způsobem se seznámili, ale zřejmě přes někoho třetího, kdo již do Unitarie chodil a Karla Hašpla za Čapkem přivedl. Zde je nutné udělat malou vsuvku: N. F. Čapek byl pověstný tím, že uměl lidem pomoci, když jim bylo psychicky špatně (přesně v souladu se svým výrokem „duchovní musí být léčitелеm duší“) a Hašpl se s ním poprvé setkal právě v této souvislosti: po smrti maminky, jež zemřela, když mu bylo sedmáct let, a na níž byl hodně fixovaný. Čapek pozitivně zapůsobil i v tomto případě. Ostatně sám K. Hašpl to pak dělal stejně, někdy k nám domů volávali lidé kvůli nejrůznějším problémům i v noci. Tatínek měl dokonce vyčleněné některé pravidelné hodiny, kdy za ním chodili lidé na porady jako k psychologovi – s životními, nikoli teologickými problémy. Oba lidem uměli poradit.

Moji rodiče se tedy seznámili poté, co K. Hašpl začal docházet do Unitarie. Čapek si jej velmi oblíbil, protože byl chytrý, hloubavý, a vzal si ho jako pomocníka. Po smrti rodičů jsem našla krásnou korespondenci z tohoto počátečního období jejich vztahu. Nejprve jsem ji nechtěla číst, nebyla určena pro mne, ale nakonec jsem do ní nahlédla. Bylo to, jako bych se ocitla v jiné dimenzi, v jiné době... tatínek mamince vykal, zval ji na schůzku, obdivoval ji jako dívku s hlubokými zájmy... a říkal jí „Modráčku“ pro její úžasné modré oči. V těch dopisech jsem se ale dočetla ještě něco, co mě velmi zaujalo: o obrovském tatínkově nadšení pro věc. Částečně to mohlo být umocněno všeobecnou atmosférou – přece jen žili v mladé republice a všeobecně panovala velká euforie. Ovšem tatínek byl v té korespondenci tak plný ideálů, co obrovského lze v této zemi dělat, co vše přeměnit a jak ji vést k úžasné morální, duchovní i ekonomické prosperitě, že to bylo až těžko uveřitelné. Měl skvělé vize a odhodlání udělat pro ně cokoli. Toto odhodlání mu zůstalo až do konce života.

Po dvou letech, co byl tatínek v Unitarii (vypomáhal v nedělní škole), odjeli rodiče stu-

dovat do Ameriky.¹ Oba zde po studiu dostali nabídky zaměstnání, ale převážilo jejich obrovské vlastenectví a nadšení z toho, jakou práci lze vykonat v naší zemi – domnívali se, že zde budou lidem mnohem prospěšnější než v USA. Tak se vrátili domů, nicméně s děkanem tamní univerzity dr. Earlem Morsem Wilburem měli tak dobré vztahy, že si až do konce života psali (on je v dopisech krásně oslovoval *My dear children*). Osobně myslím, že nikdy nelitovali toho, že nezůstali v Americe, ačkoli v Československu to měli velmi těžké, zvláště maminka.

A po návratu Vašich rodičů z Ameriky do vlasti jste přišli na svět Vy s bratrem. Jaká to byla z Vašeho pohledu doba – i ve vztahu k unitářství?

Po návratu rodiče bydleli nějaký čas v Čapkovic v Radošovicích, a to ještě nějakou dobu po narození mého bratra. (Pak pobývali i se svým malým synem určitou dobu v Anglii a poté, co se znovu vrátili do Čech, bydleli na Hanspaulce, nejprve ve Fetrovské ulici a později Na Míčance, u dějvického kostela sv. Matěje – to jsem již byla na světě i já.)

Hned, co přijeli zpět ze Spojených států, začali oba rodiče pracovat pro Unitarii. Peněz tehdy neměli příliš, maminka proto ještě v pokročilém těhotenství dávala navíc kondice angličtiny. Do Unitarie jsme tedy s bratrem přišli doslova již v prenatálním věku. Za sebe mohu říci, že jsem se vlastně s unitářstvím neseznamovala, charakterizovala bych to spíš tak, že to byla danost, jako když se průběžně učíte číst a psát – v naší rodině bylo zkrátka unitářství dané. Stejně to bylo s bratrem, vůbec jsme o tom nepřemýšleli. Někdy uvažuji nad tím, zdali by to bylo podobně samozřejmé, kdybych vyrůstala v křesťanské rodině a byla do mne stejným způsobem vkládána křesťanská víra – zdali bych také tak samozřejmě uvěřila. Možná ano, nevím...

Ale jako děti jsme tím byly poznamenány i trochu negativně, protože Unitaria (mám tím

¹ Podrobněji je Hašplův životopis uveden například ve výboru jeho textů *Potřebuje člověk náboženství?* uspořádaném Luděkem Pivoňkou. Vydala Unitaria, Praha 2012. Stejně tak Čapkův (ale jen profesní) životopis byl vydán tiskem: Petr Tvrdek. *Norbert Fabian Čapek, život a dílo*. Praha: Unitaria 1995.

na mysli přímo dům v Karlově 8) žila a pulzovala od rána do večera včetně nedělí a vlastně i o sobotách tu býval program – zkrátka každý den se zde něco dělo a oba rodiče byli vlastně neustále tam, doma minimálně. Je to logické, zas tolik spolupracovníků tehdy nebylo, existovaly sice dobrovolné služby z řad členstva a pro každého z těch dobrovolníků to byla čest, ovšem duchovní byli úplně jinou kategorií, Unitaria pro ně musela být na prvním místě. A tak mě již od mého předškolního věku hlídával bratr. Pamatuji si, jak jsme v noci měli rozsvícené světýlko, abychom se nebáli.

V Unitarii se ke mně již od mého útlého věku vždycky všichni chovali úžasně. Navíc všichni naši příbuzní byli unitáři, všichni se postupně do Unitarie přihlásili a chodili tam. Unitářští přátelé také často chodili k nám domů a ostatně i my k jiným unitářům. Dá se říci, že Unitaria tehdy byla bez nadsázky jedna velká rodina. Existovala zde velká přátelství, normální bylo si navzájem pomáhat. Když potřeboval někdo umýt okna, uklidit, byla od ostatních samozřejmost to udělat a všechno fungovalo naprosto spontánně. Kdo měl včely, nosil med nebo

Oslava čtyřicátých narozenin K. Hašpla v Unitarii, 1944. K. Hašpl a Bohdana Hašplová, jeho choť. (Foto archiv NSČU.)

jsme třeba dostali přímo balík pláství, kdo měl zahrádku, přinesl sem tam do Unitarie bylinky a rozdával je. Bylo to hezké.

Slibný vývoj českého unitářství ovšem přerušila druhá světová válka. Vy jste tehdy byla dost malá – pamatujete si něco z té doby?

Mám jednu velmi výraznou vzpomínku spojenou s tím, že dědeček i moji rodiče byli výrazné osobnosti českého unitářství; pamatuji si domovní prohlídku Gestapa. Je to ale opravdu vzpomínka velmi malého dítěte: Když nám příslušníci Gestapa převraceli byt naruby, stála jsem v postýlce a najednou se zeptala: „Tati, pojedeme do Afriky?“ Naši se jen chytali za hlavu. Prožili část života v Americe (pro mou maminku byla druhým domovem), a tak se báli; nevěděli, jestli jsem se nespletla, protože kdybych řekla do Ameriky, pravděpodobně by nás odvezli rovnou do koncentračního tábora. Ale asi jsem se nespletla, měla jsem tehdy oblíbenou knížku Jarabáček v Africe a ta dětská asociace asi pocházela z ní. Ale důležité bylo, že jakmile jsem tohle řekla, příslušníci Gestapa se začali smát – což podle teorie mého tatínka bylo dobré. On říkal, že jakmile řvali, měli nad člověkem velkou moc, ale pokud je člověk dokázal zklidnit či rozesmát, tato moc slábla. Sám se toho u výsledků také snažil využívat – můj otec byl dobrý diplomat. Tak snad ta má dětská otázka tehdy přispěla k lepšímu vývoji momentální situace.

Oslava čtyřicátých narozenin K. Hašpla, pohled do Arkony, Karel a Bohdana Hašploví sedí první zprava. (Foto archiv NSČU.)

Po zatčení N. F. Čapka Gestapem přebíral veškerou jeho práci v Unitarii Váš tatínek?

Ano, prakticky ze dne na den. Ovšem v roce 1946 se to na čas ještě změnilo. Tatínek tehdy dostal na zhruba jeden rok pracovní nabídku z Ameriky a rozhodl se ji přijmout. Tak jsme tehdy všichni čtyři odjeli do USA. Nejprve tam odcestoval tatínek a my se vypravili po několika měsících za ním. Pamatuji si, že jsme jeli dva dny a dvě noci vlakem do Paříže, přes rozbombardované Německo, a odtud pak do přístavu Le Havre, kde jsme přestoupili na loď, bývalou válečnou, přestavěnou na cestovní. V Americe jsme bydleli v New Yorku v domě sestry mé maminky a jen pro zajímavost: v den, kdy jsme tam dorazili, se ženil můj strýc Lubor, tatínek je oddával.

Ovšem můj bratr, v té době patnáctiletý, byl tehdy již pevně rozhodnutý, že se zpět do Čech nevrátí. Vybavuji si, jak velice přemlouval otce, abychom tam zůstali všichni, ale tatínek měl své ideály – zůstat nemohl a nechtěl. Přitom to byla doba těsně před nástupem komunismu, takže bylo téměř jasné, že to v Československu nebude jednoduché, zatímco v Americe se mým rodičům otevíraly obrovské možnosti: v Čechách za nimi byl vykonaný kus práce, což bylo v USA známo, Čapek tam měl jméno, naši měli úžas-

né nabídky... – Místo toho se vraceli do hrozně nejistoty. Bratr pak zkoušel přesvědčit alespoň maminku, aby tam s námi zůstala, ovšem ona samozřejmě nechtěla žít odloučeně od svého manžela. Nakonec jsme se tedy vraceli bez něj.

Tak zůstala rodina rozdělená, komunisté nám začali ničit život – a já jsem dostala na krk klíče od bytu, byla jsem sama, osmiletá, bez bratra. Doma jsem se občas bála, tak jsem často bývala na zahradě nebo jsem chodila k sousedce paní Šádové do vedlejšího bytu a naši si mě u ní vy-zvedávali, když se večer vrátili. V tomto ohledu na dětství nevzpomínám ráda.

Ovšem moji rodiče, přestože na nás s bratrem neměli moc času, nás měli velice rádi. Tatínek mi neříkal jménem, říkal mi děvenko, děvenečko... A četla jsem potom během života spoustu dopisů adresovaných mým rodičům a z nich bylo naprosto zřejmé, že mnoha, mnoha lidem v těch dobách Unitaria hodně dala, něco je naučila, před něčím je zachránila – ti lidé psali, co pro ně unitářství znamená. Mnozí si celý život pamatovali, co jim tatínek říkal, a vzpomínali na to třeba ve stáří, proto to vím. Takže můžu říci, že moji rodiče tuto oběť nepři-nesli nadarmo.

Jinak po skončení války se spontánně rozvinula spousta unitářských aktivit a zpravidla

Květinová slavnost
v Obecním domě
24. června 1945,
meditace u květin.
Děvče v popředí je
Livie Hašplová,
za ní stojí duchovní
M. Mikota a K. Hašpl.
(Foto archiv NSČU.)

přetrvaly až do roku 1949, než se komunisté účinně chopili moci. Mnohé vznikly zejména díky blízkým kontaktům například s Američany či Britskou pomocnou službou a kromě toho do Unitarie chodila neuvěřitelná spousta lidí a k činnosti se hlásilo mnoho dobrovolníků.

Ovšem bohužel já jsem byla tehdy ještě dost malá, tak mám uchované jen vzpomínky vnímané pohledem dítěte. Vybavuji si obrovské balíky pomoci od Američanů navršené až do stropu ve sklepních prostorách Unitarie, většínou oblečení a jídlo, věci od UNRY. Mnohem víc by věděli ti, co tenkrát byli tak o deset let starší, mládež, která tehdy byla v aktivním kontaktu s dárci. Mladí se v té době nadšeně účastnili i různých brigád a dobrovolných akcí. Po válce se dokonce ještě konaly unitářské dětské tábory. Na jednom z nich jsem i byla, uskutečnil se v Křižanech na Liberecku, střídaly se zde čtyřtýdenní turnusy, já byla na prvním.

Poválečná euforie vydržela v podstatě až do roku 1948 a byla – troufám si srovnat – podle mého názoru ještě větší než později po pádu komunismu. Zkrátka dva tři roky po válce byla vlastně ještě dost příjemná doba, ještě tu byli Američané, teprve pak nastala zlá léta.

A na tuto dobu mám ještě jednu výraznou a konkrétní dětskou vzpomínku spojenou s děním v Unitarii. Je vázaná k rodině Fenclových (také unitářské). Ti bydleli na Novotného Lávice, tedy kousek od Unitarie, měli obrovský byt, kde jsme se po válce občas scházeli: Sešla se u nich například celá americká brigáda i naši mládežníci, až čtyřicet lidí, vládla tam krásná atmosféra. Fenclových dcera Slávka si později vzala známého publicistu Ferdinanda Peroutku a to i díky mému tatínkovi. Ten jí tehdy de facto umožnil cestu za Peroutkou do Ameriky, když ji – již za komunismu – oddal (byl to fingovaný sňatek) s jistým, k tomuto aktu ochotným Američanem. Pak jsem od ní dostala krásný dopis, kde oceňuje, jak ji tatínek s osobní statečností pomohl.

Nastala padesátá léta, z pohledu obecně československé historie dost hrozná doba. Jaká byla v Unitarii? Můžeme se nyní podrobněji věnovat jejímu fungování, programům a podobně?

Unitářský dětský letní tábor v Křižanech, 1948.
(Foto archiv NSČU.)

V první řadě tehdy v Unitarii stále výborně fungovala nedělní škola. Ta byla rozdělená na takzvané kroužky podle věku dětí. Výuka se konala vždycky před nedělním shromážděním v prostorách dnešního Čapkova sálu. Kroužky vedli školení vyučující. (K tomu existuje známá fotografie, byť z poněkud starší doby: Dědečkova rodina měla vilu v Radošovicích a tam na zahradě na trávníku sedí dědeček a s ním skupina lidí. Těmto jakýmsi školením, které vedl dědeček a později pak můj tatínek, říkali „učitelská“.) Zajímavé je i to, jak si lidé, i děti, velmi dobře pamatovali vědomosti, které v Unitarii získali. Do kroužků nedělní školy chodily děti zhruba od první třídy až do cca patnácti let. Nedokáží říct přesně, kolik kroužků zde bylo, protože jsem samozřejmě chodila do stále stejné věkové skupiny, ale pohromadě bývaly maximálně dva ročníky dětí, tudíž zde mohlo být nějakých pět kroužků. Nás dětí bylo opravdu hodně.

Kromě toho tu byla takzvaná batolátka, program, který vedla má maminka a byl věnován řeckně rodičovské výchově. Navštěvovaly jej

Unitaria, svatba Karla a Věry Klasnových, 19. října 1943. Oddává K. Hašpl, družičkou je jeho dcera Livie. (Foto archiv NSČU.)

maminky dětí od nejmenších až do předškolního věku. Děti byly ve vedlejší místnosti, kde se o ně starala sestra Rejholcová, a má maminka s mladými matkami řešila jak vychovávat děti, ale třeba i péči o domácnost. Ovšem výchova dětí byla hlavním tématem, protože tehdy o moderních výchovných principech nebylo mnoho informací a maminka měla k tomuto tématu spoustu literatury.

Pamatuji se také na občasné dětské besídky, které bývaly v dnešním Čapkově sále. S nimi mám spjatou následující úsměvnou příhodu: V Arkoně měla batolátka mikulášskou besídku, můj bratr dělal anděla, a aby se ti malí nebáli, chtěli pro ně dospělí hodně malého čerta. Jeho masku tedy dali mně. Děti seděly na lavicích a já jim dělala malého čertíčka. Pak jsem si sedla k nim a začala si povídat s nějakým chlapčkem. On se mě – čerta – zeptal: „Kolik je ti let?“, a já řekla: „Čtyři!“

Další programy měli mládežníci, tedy dorost nad patnáct let věku. O tom vím málo, protože starší se s námi malými o svých aktivitách příliš nebavili, ale asi to bylo ještě úzasnější. Navíc se tady mladí seznamovali, mezi mládežníky se pak uzavírala spousta sňatků. (Jeden pár, Sodomkovi, což byli přátelé mých rodičů, tehdy oddávala má maminka a byla to první svatba v naší republice, kterou vedla jako duchovní žena, na což oni byli velmi hrdí. Byli díky tomu i v novinách.) Těmto zapáleným mladým unitářům jejich rodiče často vyčítali, že v Unitarii tráví veškerý volný čas. Mládežníci v Unitarii

také organizovali a hráli divadlo. Mně jako dítěti z jejich produkce nejvíc utkvělo představení Pyramus a Thisbé. Nacvičovala je s nimi sestra Kuchyňková.

Z vyprávění starších přátel vím, že se v Unitarii nekonaly jen programy náboženské nebo vzdělávací, ale i například méně organizovaná či neformální setkávání. Já si osobně z padesátých let pamatuji, že jsme se scházeli v prvním patře v Arkoně, chlapci i děvčata. (Někdy mezi nás přišel tatínek, a to pak byli zejména chlapci, co tehdy byli zhruba o tři čtyři roky starší než já, vždycky úplně nadšení. Měli ho moc rádi, on měl velké charisma a uměl se napojit na jejich vlnu. Proto s ním také velmi rádi debatovali o všech možných otázkách – filozofických, náboženských, ale i třeba politických.) O sobotách jsme v Arkoně hrávali společenské hry, řešili různé kvízy, předčítala se tam nahlas beletrie. Vybavuji si například Orwellovu Farmu zvířat. A přitom to vlastně obecně byla nejhorší léta – kdyby se například dostalo ven, že se tady čte Orwell, tak by asi Unitaria skončila. A ještě k Arkoně: tehdy to byla krásná místnost, vyzdobená paravany, a nádhernou nástěnnou malbou, na níž byly dva stromy života s nápisy. Když převzal vedení Dušan Kafka, nechal to vybělit, což byla velká škoda.

V Unitarii se samozřejmě konaly i svatby. Odehrávaly se zpravidla v prostorách síně Charlotty Masarykové, přímo na pódiu. V tomto sále také vystupoval pěvecký sbor. Unitaria měla velmi početný smíšený pěvecký sbor a přitom

byl složený jen z jejích členů! Vedli ho výborní sbormistři, nejprve bratři Esopové a pak bratr Hotěk. Tento sbor byl tak kvalitní, že si ho půjčovaly i jiné církve. V repertoáru měl klasickou vážnou hudbu, skladby a písně duchovního charakteru, tedy nijak specificky unitářské. Já měla oblíbenou skladbu Žalm 117 – Chvalte Hospodina všichni národové, to byl nádherný chorál.

K tomu musím doplnit, že Unitaria v té době, v padesátých letech, byla velmi chudá. Náš divadelní sál později sice dostal k užívání Disk, který sem byl úředně dosazen, z toho jsme ale samozřejmě žádné peníze neměli, všechno bylo státní. Ale mám za to, že díky tomu, že na domě byla americká a britská hypotéka, si ho (ačkoli je to s podivem) komunisté nedovolili zabrat celý. Pravděpodobně nějakým způsobem respektovali zahraniční majetek. Dobré bylo již to, že nám v domě alespoň část prostor nechali k dispozici – bylo to první patro, v druhém byly až do porevolučních dob byty. Nicméně provoz a činnost Unitarie se hradily jednak z peněz, co nám dal stát, což nebylo moc, a pak z toho, co dali či dobrovolnický odpracovali lidé. Unitaria tehdy měla kromě duchovních tři placené funkce: správce budovy, sekretářku a hospodáře. Ovšem nadto další velkou část práce vykonávali členové dobrovolně a bez jakékoli odměny včetně například služby u sálů, výuky v nedělní škole, držení služby, která byla v prvním patře všem návštěvníkům k dispozici od rána do večera; kdykoli sem někdo přišel, mohl dál. Topilo se zde v amerických kamnech, všechno vybavení bylo prosté a skromné, rozhodně ne nové, otlučené hrnečky, káva se nevařila, jen slabý čaj.

Tím jsme se dostali k takzvaným čajům: konaly se každou neděli od tří hodin v první místnosti, kde byl dlouhý stůl s tmavě modrým ubrusem. Všichni seděli u tohoto jednoho stolu a jeden člověk, většinou duchovní, seděl v čele a řídil debaty. Neexistovalo, že by si povídali dva sousedi jen pro sebe, povídali si všichni dohromady. Všichni byli zapojení a bylo hrozně pěkné, jaká panovala sounáležitost. Určitým způsobem se tak naplňovala idea bratrství a sesterství (mimochodem na oslovení bratře, sestro se tehdy ještě velmi přirozeně dbalo, rozumělo se jím také přátelství).

Kromě toho byly v neděli samozřejmě dopolední duchovní přednášky ve Velkém sále (dnešním divadelním), duchovní je vedli vždy v talárech a z pódia, na němž pravidelně bývala bohatá květinová výzdoba. Shromáždění mívala velmi důstojný ráz. Po přednášce se lidé vyhnuli do předsálí, duchovní tam přišel zadem, směrem od dnešních divadelních šaten a lidé ho obklopili, stálo se, a lidé si povídali. Nejméně hodinu i déle, bez podávání jakéhokoli občerstvení, a přesto tam rádi vydrželi. Teprve pak se všichni pomalu vytráceli na oběd.

Další pravidelné programy byly odnepaměti vždy v úterý, tyto přednášky byly narozdíl od nedělních méně duchovní a více poučné, věnované například filozofii, vědě, vesmíru a podobně.

Veškeré programy zajišťovali duchovní, od toho tu byli. Po Čapkovi nejprve vedl všechny můj tatínek, později například i Václav Rubeš, má maminka a další včetně laických duchovních. Tehdy měli duchovní na starosti všechny neděle i všechny úterky, navíc i semináře, školení a tak dále.

Také zde fungovala takzvaná Aliance žen. Bývaly to dvě skupiny, dopolední a večerní, večerní vedla má maminka, dopolední pak sestry Mildorfová a Mrákovtová. Obě skupiny se zabývaly duchovní tematikou, ale po vyčerpání programu si samozřejmě dámy daly čaj a povídaly si, protože i to je důležité.

Kromě programů pro široké členstvo musím alespoň stručně zmínit i správu Unitarie. Část vnitřních záležitostí Unitarie tehdy nebylo možné rozhodovat samostatně, jelikož kvůli účinné kontrole státní moci nad náboženstvím spadala do gesce odboru pro věci církevní ministerstva kultury, které dokonce předem schvalovalo i plánované měsíční programy. Ústřední správní sbor měl cca osmadvacet členů a scházel se většinou dvakrát až třikrát do roka, vždy v sobotu, na celý den, a míval vedle pracovního i dost svátečního charakter. Probíraly se na něm například zprávy z obcí o jejich bohatém programu, akcích, nápadech. Tato jednání bývala spíš besedami, doplněná vždy společným obědem. V mezechasedání Ústředního správního sboru zde pracoval ještě takzvaný výkonný výbor. Čítal zhruba pět až šest členů

Květinová slavnost ve Smetanově sále Obecního domu v roce 1958. Dnes je již jen těžko uvěřitelná účast stovek členů a přátel NSČU. (Foto archiv NSČU.)

a měl skutečně pracovní účel. Přijímal direktivy od ministerstva, předával mu podrobné zprávy o činnosti a zároveň se věnoval záležitostem spojeným se správou budovy včetně bytů a podobně. Pro dokreslení situace je třeba doplnit, že obce, kterých tehdy existovalo asi sedmnáct, ještě neměly právní subjektivitu, byla prostě jedna Unitaria. Obce dokonce neměly ani každá svého duchovního, o působení v nich se museli podělit všichni stávající duchovní. Maminka třeba jezdila pravidelně na pondělky do Kladna.

V padesátých letech existovala ještě druhá pražská obec se sídlem na Vinohradech, tehdy na Stalinově, dnešní Vinohradské třídě. Vedl ji duchovní Václav Rubeš. Po jeho smrti se stala duchovní této obce má maminka. Obec se rozvíjela a prosperovala, a tak na začátku šedesátých let přišlo úřední nařízení tuto obec zrušit s tím, že v prostorách, které užívá, bude zřízeno agitační středisko. Tato obec měla v době svého zániku sedm set sedmdesát šest členů, a to

byla o dost menší než obec sídlící v Karlově ulici – ta byla ještě daleko početnější!

Mohla byste se ještě na závěr zmínit o akcích, které vždy byly a dosud jsou největšími událostmi každého roku, tedy o Květinových slavnostech? Jak vypadaly v padesátých letech?

I tehdy, v padesátých letech, platilo stejně jako v nejrannějších dobách, že do žádného sálu Unitarie by se lidé o Květinové nevešli, jak vysoká na nich byla účast. Bývaly proto pořádány v Rudolfinu a bývaly dokonce přenášeny rozhlasem.

Každé Květinové se aktivně účastnili vždy všichni naši duchovní, i ti laičtí. Do Prahy na ně přijížděly autobusy či minibusy z obcí a zrovna tak my jsme jezdili do obcí. Proslov při nich mluvil hlavní duchovní, tedy můj tatínek, ovšem všichni další duchovní se pak na programu slavnosti podíleli meditacemi, dílčími promluvami, čtením, promluvou nad květinami, zkrátka pro

každého se něco našlo. Koš s květinami nosily děti, kterých bylo v Unitarii stále mnoho.

Poslední takto konaná Květinová, tedy pořádaná mimo Unitarii, se uskutečnila ve Smetanově sále Obecního domu v roce 1958 a tento sál při ní byl přeplněný! Nebyli tam samozřejmě jen unitáři, ale i jejich přátelé. (Tato přátelství navíc existovala i na úrovni skupinové. Nejvýznamnější bylo asi založeno díky osobnímu vřelému vztahu mezi K. Farským a N. F. Čapkem a přeneslo se mezi obě církve, tedy nás a Církev československou, která tehdy byla mnohem svobodomyslnější než dnes a někteří její členové Květinové také navštěvovali.) Tato Květinová byla zároveň poslední, kterou vedl můj tatínek.

Pro bližší vysvětlení jeho odchodu se musím vrátit v čase o něco zpět: Již dva měsíce od

„Vítězného února“ 1948 začala být naše rodina pod stálým dozorem Státní bezpečnosti. Američtí unitáři byli s tatínkem v nepřetržitém kontaktu, při příležitostných návštěvách Prahy se scházeli i u nás doma. Na tatínka se kvůli tomu vršila udání, na kterých se bohužel podílel také duchovní Dušan Kafka. A byl to také on, kdo tatínkovi v roce 1958 tlumočil výzvu k okamžitému dostavení se na ministerstvo. Tam se otec dozvěděl o svém okamžitém suspendování a zbavení místa duchovního. Na jeho místo nastoupil právě Dušan Kafka. Ten se později po letech a dlouho po smrti mého tatínka mé mamince za své tehdejší chování omluvil. To již je ale jiná kapitola dějin Unitarie.

Květinová slavnost ve Smetanově sále Obecního domu v roce 1958. Unitářští duchovní, uprostřed první řady stojí Bohdana a Karel Hašplov. Poslední Květinová konaná mimo Unitarii a poslední, na níž byl K. Hašpl jako duchovní. (Foto archiv NSČU.)

„Nesedí-li kabát, neotesávejte člověka.“

Náboženství jako nezávislá oblast vlastního bádání

Jiřina Chudková

Slova k zamyšlení:

Ptal se kdosi Mistra: „Co je to duchovnost?“

Řekl: „Duchovnost je to, čemu se podaří přivést člověka k vnitřnímu přerodu.“

„Cožpak není duchovnost, když použiji tradiční metody, jež nám svěřili Mistři?“

„Není to duchovnost, pokud neslouží svému účelu. Přikrývka přestává být přikrývkou, pokud vás neudrží v teple.“

„Takže duchovnost mění?“

„Lidé se mění a potřeby se mění. Co tedy kdysi bylo duchovností, dnes už duchovností není. Co se dnes obecně za duchovnost považuje, jsou jen záznamy postupů užívaných v minulosti.“

(Anthony de Mello)

Sestry a bratři, název mé dnešní promluvy mně samé připadal natolik odvážný, že jsem k němu raději připojila jméno autora, který tuto myšlenku vyslovil, jméno Svámí Vivékánanda. Celý citát zní takto: „Podstatné je to, co jsme sami realizovali. Co Ježíš, Buddha či Mojžíš dělali, nám nijak nepomůže, pokud to neděláme my sami. Náš hlad nezmizí, zavřeme-li se v pokoji a myslíme na to, co Mojžíš jedl, stejně jako nás nespasí to, o čem Mojžíš přemýšlel. Jsem v tomto směru velmi radikální. Věřím v samostatné, nezávislé myšlení. Věřím v plné osvobození se od světců či duchovních učitelů. Prokazujme jim veškerou úctu, ale dívejme se na náboženství jako na nezávislou oblast pro vlastní výzkum a bádání. Musíme každý sám najít své světlo, tak jako oni našli své. To, že oni našli světlo, nás neuspokojí. Musíte se stát biblí, ne k ní pouze vzhlížet. Vzdávejte jí však úctu jako světlu na cestě, jako ukazateli cesty. To je její cena.“

Vivékánandův směr je bhaktijóga a kniha, ze které jsem vám citovala, se nazývá *Slova o cestě lásky*. Ale jeho slova o tom, že nás nespasí to, o čem přemýšlel Mojžíš, jeho víra v samostatné, nezávislé myšlení a pohled na náboženství

jako na nezávislou oblast pro vlastní výzkum a bádání jako by spíš patřila džňánajoginovi. Podobnou myšlenku vyslovuje i křesťan de Mello: „Nedovedou nás k cíli pouhé záznamy postupů užívaných v minulosti, tradiční postupy starých mistrů nejsou duchovností, neslouží-li svému účelu, tedy tomu, abychom se změnili. Abychom zaujali laskavější postoj k lidem a ovládli své ego. Oba nás však vedou k tomu, abychom si – s láskou i přemýšlením – hledali a nacházeli vlastní cestu.“

O cestě lásky a oddanosti k Bohu píše též Satja Sái Bába. Také on klade vedle lásky a oddanosti k Bohu důraz na rozum člověka, na hluboké porozumění. Také on spojuje bhaktijógu s džňánajógou: „Je jenom jedna cesta k Bohu, která uspokojí snahy individuální bytosti: cesta oddanosti a zasvěcování vlastních aktivit Bohu a podřízení se Jeho vůli. Tato cesta se nazývá cesta oddanosti.“

Tato oddanost se musí zakládat na hlubokém přesvědčení, nikoli na slepé víře. To je důvod, proč vždy zdůrazňuji úlohu inteligence.

Inteligence je zvláštním darem od Boha, umožňuje člověku rozlišovat dobro a zlo. Klid a štěstí závisejí na výběru správného způsobu

a výběr závisí na inteligenci. Pokrok rovněž závisí na inteligentním využívání toho, co už tu je. Za všechny střety a neshody je odpovědná neklidná mysl, která ztratila svůj směr a čistotu.

Proto vás prosím, abyste se modlili k Bohu o schopnost myslet správně a spravedlivě, o schopnost vytrvat v dobrém rozhodnutí, když jste k němu konečně dospěli, a schopnost odolávat sobeckosti, chamtivosti a nenávisti.

Modlete se o rovnováhu rozumu nadotčeného předsudky a vášněmi.“

A připomeňme si názor N. F. Čapka: „Náboženství není tak malá věc, aby si je člověk mohl osvojit bez námahy duševní, bez přemýšlení, zkoumání, hledání.“ (Cesty a cíle, 1923.)

Křesťanství je podle indických myslitelů cestou bhaktijógy. Rozhodnutí Alberta Schweitzera léčit africké černochy v obtížných podmínkách rovníkové Afriky bylo důsledkem jeho lásky k Bohu, k Ježíši. Ne všichni jeho křesťanští přátelé to však chápali. A. Schweitzer na to vzpomíná: „V mnoha diskusích, jež jsem musel tehdy jako unavený partner podstoupit s lidmi, pokládávanými za dobré křesťany, se mne obzvláště dotýkalo, jak vzdálená jim byla myšlenka, že snaha dát se do služby lásce, kterou hlásal Ježíš, může člověka vyšinout z jeho dráhy, ačkoli o tom četli v Novém zákoně a shledávali to tam docela v pořádku.“ Zároveň však vyznává

svůj vztah k myšlení: „Jen díky myšlení jsem zůstal náboženským člověkem a křesťanem. Myslíci člověk je vůči tradičním náboženským pravdám samostatnějším...“ Na jiném místě píše: „Jedině když uvěříme, že můžeme dosáhnout pravdy vlastním individuálním myšlením, dokážeme ji také vnitřně přijmout.“ Stav, kdy člověk věří pravdě, ke které sám nedospěl, pokládá A. Schweitzer za nepřirozený.

Schweitzer šel cestou lásky i rozumu a dospěl k cestě umnosti, ke konkrétní službě těm, kteří to nejvíce potřebovali. Ke své bhakti a džánájóze přidal ještě karmajógu. Sái Bába lidi léčí a obdarovává, v sedmdesátých letech vybudoval v Indii velkou a moderní nemocnici. Je zakladatelem řady vysokých škol. Ve svých dílech cituje indického mudrce Vjásu: „Služba člověku je nejvyšší formou lásky k Bohu.“

Bhaktijóga, džánájóga a karmajóga. Dva křesťané a dva hinduisté, kteří krácejí po všech těchto třech cestách. Neboť tyto tři cesty nelze oddělit. A k čemu by byly láska i rozum, kdyby nás nevedly ke konkrétní činnosti? Snad jde jen o to, že někdo z nás je zaměřen víc citově, jiný víc rozumově, jiný se méně věnuje studiu a o to více práci pro lidi. Čím více se tyto cesty blíží k cíli, tím více se prolínají. – Duchovnost je to, co člověka změní. Co ho pošle na tuto trojici cest.

Křížky ve Svěrazi

Miloš Hlávka

*Ta krajina se do mě dávno vpila,
s mou krví proudí její tichej pláč.
Ve spánku tenkrát jemně ševalila,
jak by se chtěla zeptat, proč a zač
pašije z Hořic pila ze svejch dlaní.
A kdo jí tenkrát pustil ke slovu?
Zarudlý slunce k západu se sklání...
Kamení v křoví... Stopy domovů,
co vyhasly. A do dneška to mrazí,
jak trauermarš to pořád tiše zní,
prořídly křížky reznou ve Svěrazi.
Z pamětní desky na zdi kostelní
zavane zmar. A přece nová síla
proniká z lesů, vrůstá do růží.
Ta krajina se do mě dávno vpila
a na věky mi vězí pod kůží.*

Jedna z drobných sakrálních staveb ve Svěrazi.
(Foto M. Hlávka.)

M. Hlávka patří se svou poezií i písněmi k velmi zajímavým autorům z řad unitářů. S touto básní věnovanou jedné z vesnic na samém jihu Čech, jež po poválečném odsunu původních obyvatel zůstala téměř vylidněná, navíc získal v roce 2012 i ocenění na tradičním klání tramských literárních tvůrců – Trapsavci.

Vydává:

Náboženská společnost českých unitářů, Karlova 186/8, 110 00 Praha 1, IČ: 00460524. Vychází 2x ročně.

Redakční rada:

PhDr. Jaroslava Dittrichová, RNDr. Miloš Hlávka, PhDr. Kristýna Ledererová Kolajová, Mgr. Luděk Pivoňka, Mgr. Jarmila Plotěná

Grafická úprava a sazba:

Pavel Bosák

Tisk:

Nová tiskárna Pelhřimov, s. r. o., Krasíkovická 1787, 393 01 Pelhřimov

Kontakt:

kristyna-ledererova@unitaria.cz

Registrováno pod č. MK ČR E 20775.

Za původnost a věcnou správnost příspěvků odpovídají autoři. Obsah příspěvků nemusí souhlasit se stanoviskem vydavatele. Všechna práva k obsahu příspěvků náležejí autorům a jakékoli jejich další užívání musí být v souladu s autorským zákonem.

Obrázek na první straně obálky © Honzakrej | Imagio.cz | Dreamstime.com, 2013.

Fotografie na třetí straně obálky © Archiv NSČU, 2013.

Obrázek na čtvrté straně obálky © Ig0rzh | Imagio.cz | Dreamstime.com, 2013.